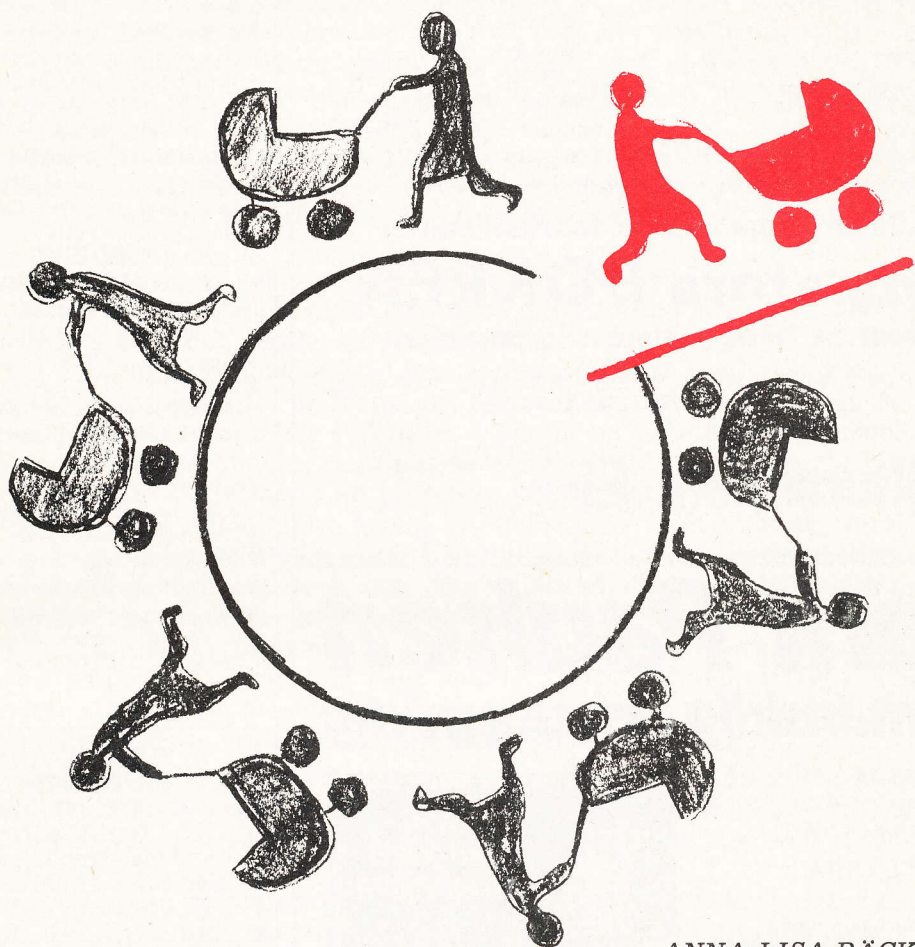

vi människor

Nr 1/1975
Årgång 27
Kr 4:—

ANNA-LISA BÄCKMAN

I detta nummer: Kvinnokultur-serien: Begreppet heminredning granskas ● Marie Selander skriver om kvinnorna i folkmusiken ● Gunwor Nordström väver kvinnokampen ● Städerna i Skövde intervjuas ● Nej till kärnkraft

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUNDS TIDNING

Innehåll:

Ledare	3
Harriet Clayhills: Att inreda sitt hem.....	4
Katja Waldén: The Shakers....	12
Gunvor Nordström väver kvinnokampen.....	15
Marie Selander: Sov i ro du lilla barn.....	20
Det är först nu vi börjat öppna käftan... Nea Carlsson-Townsend intervjuar städerskorna i Skövde.....	24
Nej till kärnkraft.....	26
Debatt: Sex timmars arbetsdag.....	28
Tidskrifter, böcker.....	30
Notiser	32
USA måste följa Parisavtalet. 34	
För Indokinas kvinnor och barn	35

vi människor

Nr 1 — 1975 — Årg 27

VI MÄNSKOR

Adolf Fredriks Kyrkogata 12,
Box 3120, 103 62 Sthlm
Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Redaktör

LOUISE WALDÉN

Redaktionskommitté

Eva Palmaer

Katja Waldén

Harriet Clayhills

Ansvarig utgivare

VALBORG SVENSSON

Utkommer med 6 nr per år

Prenumeration 20 kr helår

Postgiro 5 13 23 - 4

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsulativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SVENSKA KVINNORS

VÄNSTERFÖRBUND

Box 3120, 103 62 Sthlm

Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Medlemsavgift 20 kr per år

Postgiro 5 13 23 - 4

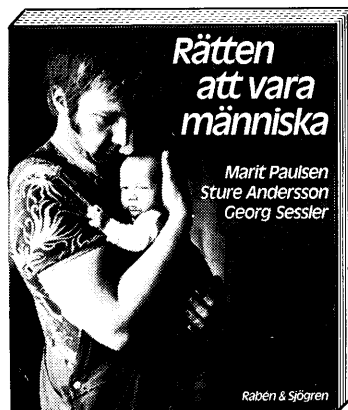
Marit Paulsen

medmänsklig och uppriktig

har tillsammans med
Sture Andersson och
Georg Sessler skrivit

RÄTTEN ATT VARA MÄNNISKA

En omtumlande bok om den omänskliga mansrollens inverkan på förhållandet mellan könen. Alla människor ska ha rätt att vara människa i hem och familj, på arbetsplatsen, i samhället. Det borde vara en självklarhet, men boken visar att så inte är fallet. En viktig bok i debatten om könsrollerna. På samma tema startar riksutställningar. Ca 29:—

Rabén & Sjögren

ett KF företag

Glad Påsk i Moskva 1 230 kronor

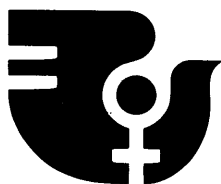
25—31 mars. Flyg ★ I klass
hotell ★ Helpension ★ I biljett
till cirkus ★ I teaterbiljett
★ Svensk färdledare ★
Begär prospekt!

Förbundet Sverige—Sovjetunionen

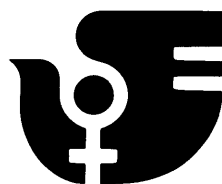
Katarinav. 20, 116 45 Sthlm.

Tel. 08/44 64 34

Bilagor medföljer

INTERNATIONELLA KVINNOÅRET 1975

Så är vi då där, mitt i Internationella kvinnoåret. Året, då kvinnornas problem ska stå i centrum för intresse och diskussion för att sedan inte sjunka tillbaka till gamla lågvattensmärken! — Ha, ha, säger kritikerna, vilket larv och vilket jippo! Tror ni verkligen att kvinnosaken betjänas av proklamerade år och till intet förpliktande FN-paroller? — Ack nej, det tror varken vi eller någon annan vettig människa. Kvinnoåret blir precis vad vi gör det till. Men ingen kan väl förneka att vi genom kvinnoåret fått en ny chans att aktualisera kvinnofrågorna och få publicitet för dem.

Idén om ett Internationellt kvinnoår stammar från Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV), så vi kan vara övertygade om att vad deras sektioner (vi är som bekant en) beträffar så kommer man att göra allt för att ge året innehåll och mening.

I Sverige pågår något av en snyftkampanj för männen i anknytning till Kvinnoåret, man har bevarat upptäckt att männens situation på sitt vis är lika pressande som kvinnornas i det moderna kapitalistiska industrisamhället. Det är sant och vi vet alla att kvinnornas problem sammanhänger med männens men nu är det faktiskt kvinnorna det är fråga om för en gångs skull.

Kulmen på Kvinnoåret blir i oktober i Berlin på Kvinnornas världskongress.

Här hemma har hittills året dominerats av städerskornas kamp för bättre löner, där man sett praktfulla bevis på kvinnors solidaritet. — TV:s Kvällsöppet kom att i blixtbelysning visa denna kamp. Städerskorna från Skövde, vars påstådda ledares grövsta brott är att ha varit fackligt aktiva, redogjorde sakligt och lugnt för hela strejken, fackets svek och Asabs skandalösa arbetsförhållanden. Mot städerskorna såg man en hal och slickad manlig disponent, två välfriserade manliga fackföreningsfunktionärer och en kvinnlig städledare som tyckte att städerskorna hade bra betalt "för sånt arbete". Alla välmående figurer som tydligen livnär sig gott på städerskors och deras gelikars slit och släp! Vårt klass- och blandekonomiska samhälle kunde inte illustrerats bättre.

SKV stöder på allt sätt med möten, uttalanden och i mån av förmåga ekonomiskt städerskornas kamp. Den är det viktigaste som hänt på länge i vår svenska kvinnokamp. Deras strid och deras solidaritet i handling står som ett lysande exempel för oss alla.

I radio inleddes Kvinnoåret på nyårsdagen med ett kort och besynnerligt program där man inte ens upptäckt att FN:s Kvinnokonferens sedan länge är flyttad från Bogotá till Mexico. — I programmet talades om alla kvinnors i hela världen gemensamma svårigheter, tex bristen på daghem utan att hosta om att problemet praktiskt taget är löst i den socialistiska världen.

Tänk på alla flickor med teknisk utbildning, tänk på att rätten till arbete är inskriven i lagen, pionjärpalatsen, omsorgen om barn och ungdom.

Tänk också på kvinnornas roll i frihetskampen i Vietnam, Laos och Kambodja, Arabvärlden, i Afrika, i Latinamerika. Tror ni att dessa kvinnor som kämpar vid männens sida för sin nationella frihet kommer att gå tillbaks till en slavtillvaro? Det har aldrig hänt i ett land där socialismen segrat.

När vi i år firar 8 mars låt oss då hylla alla de kvinnor som kämpat och kämpar världen över för sina mänskliga rättigheter och för sin nationella frihet.

E.P.

Artikelserien Kvinnokultur — finns den?

I serien "Kvinnokultur — finns den?" har vi hittills mest sysslat med kvinnors uttryck, i konst, litteratur, musik (se Marie Selanders artikel i detta nummer), hur det patriarkala värdesystemet avspeglar sig i ord och bilder. Men i arbetet med serien har vi också trängt allt djupare ned i "den tysta kvinnokulturen". "Hemmets inre värld" har länge betraktats som ett speciellt kvinnligt intresse. Nu breddar vi serien och tänker ta upp också ämnen som städning, hushållsarbete, handarbete.

I det här numret skriver Harriet Clayhills om begreppet heminredning. Hon har följt utvecklingen som den speglas i hus — och hemtidsningar de senaste 70—80 åren. Själva begreppet heminredning är inte ens 100 år gammalt. Dessförinnan "utrustade" man hemmet enligt i stort sett förutbestämda regler, men i och med att kvinnans produktiva arbete i hemmet minskades, ökades behovet av sysselsättning. "Utrustningen" förvandlades till terapi.

Men heminredning är inte bara en sysselsättningsfråga. Bakom ligger stora ekonomiska intressen.

"Kvinnor under femtio år prioriterar möbler och heminredning högre än allt annat, inklusive ny bostad, sällskapsresor och t o m sparande" står det i Veckans affärer 45/74 apropos en SIFO-undersökning om svenskarnas "köpbenägenhet" under 1975.

Vi har 650 möbelhandlare, organiserade i Sveriges Möbelhandlars Centralförbund. Störst är Ählbergs, som omsätter ca 200 milj kr per år. Utanför förbundet står dels Kooperationen, dels Ikea. Den totala omsättningen av möbler och hemtextilier steg 1972—73 med 11,5 % till 3 miljarder kr. Varje år säljs 65 milj m² tapeter och 13 milj m² heltäckningsmattor. (Siffrorna inkluderar offentliga byggnader och institutioner).

Nu börjar hemmets karlar också dras in allt mer i heminredningsbestyren genom gör-det-självt-sektorn som hastigt växer i varuhus och på byggmarknader (men det lär fortfarande vara frun som bestämmer färger och mönster). Gör det själv-branschen omsatte 1974 700 milj kr, enligt en beräkning i Veckans affärer.

*

I serien "Kvinnokultur — finns den?" har tidigare följande artiklar publicerats:

1973:4 *Monica Sjö*: För en revolutionär feministisk konst

5—6 *Marika Hausen*: Min hustru är ett böljande fält. Om bildsynen hos manliga och kvinnliga konstnärer. *Anne Lidén*: Palestinska broderier. *Gunilla Lauthers*: Händelser kring ett broderi.

1974: 1 *Anna-Lisa Bäckman*: Till alla mammor: Kramstöd, pusstöd,

tankestöd åt din dotter inför all kommande olydnad. Om flickors kreativitet

2 *Anne Lidén*: Att leta efter kvinnobilder. *Anna Lena Lindberg*: Kvinnoliv — sedda med kvinnors ögon

3 *Annika Nordin*: Språket — en maktfråga

4 *Annika Nordin*: Visa fram kvinnan i språket

5—6 *Nea Carlsson—Townsend*: Kvinnoskildringar hos några kvinnliga författare

Gör-det-självt-annons för färg i blekdosor, Idun 1889. ▶

Harriet Clayhills:

Den första användningen av ordet "heminredning" daterar Svenska Akademiens ordlista till 1918. Det förekom då i en lexikonartikel om "Hemutställningen" på Liljevalchs i Stockholm 1917.

Det är ju ett förbluffande sent uppdykande av ett begrepp, som i våra dagar ältas till lust och till leda! Vad hette det tidigare? Det hette möbleringskonst, prydnad av hemmet, dekorativa anordningar... många snirklade formuleringar hittar man i de tidskrifter, som först riktade sig till den svenska kvinnan.

Jag har nystat upp heminredningsträden och funnit att

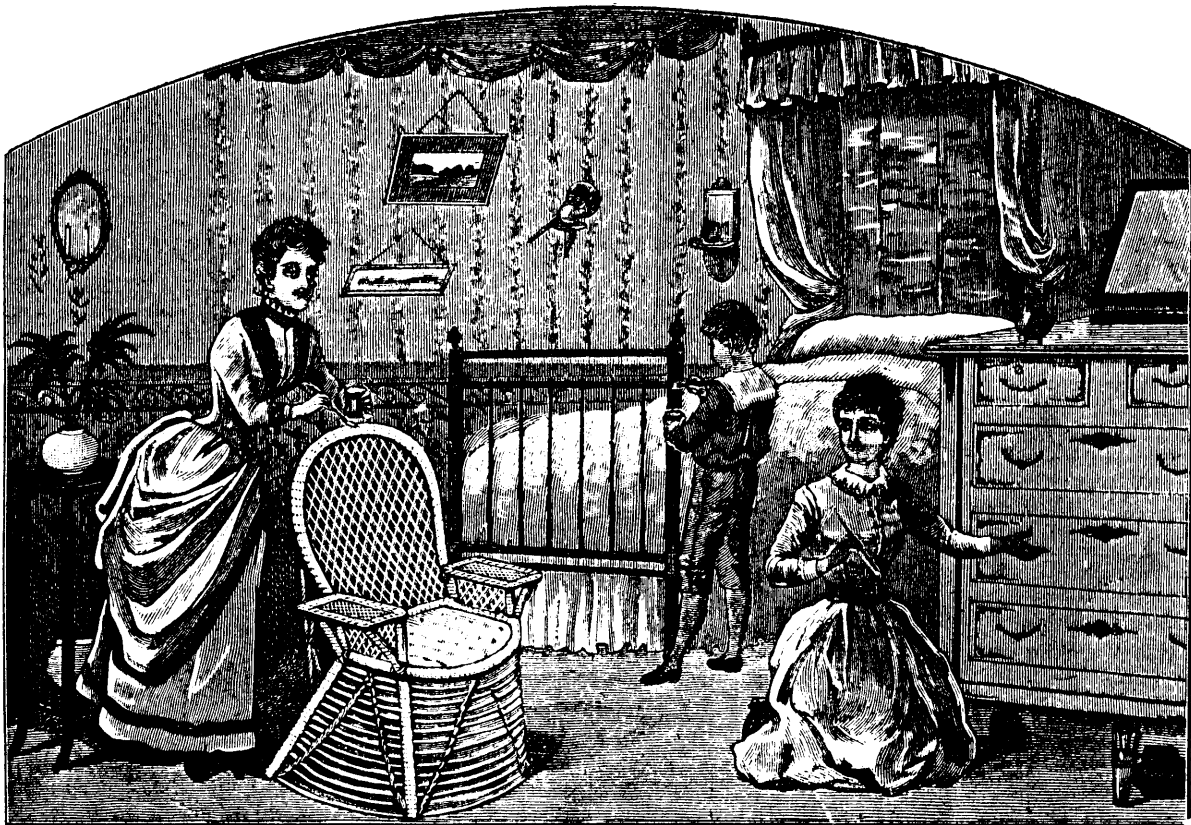
KulturHuset Kvinnfolk

Livegen — eget liv • Arbeta — inte slita ut sig • Kvinnobilder • Kvinnfolket i konsthistorien • Resultatet av två affischpristävlingar • Textil • Kvinnokultur.

Utställningen öppen 14 febr—16 mars, tisd—fred 11—20.30, lörd—sönd 11—18.

Fritt inträde

Galleriet.

ATT INREDA SITT HEM

— skön konst eller bara terapi?

den leder tillbaka till 1890-talet. Men äldre är faktiskt inte den företeelse, som vi nu kallar heminredning, vare sig som intresse eller som problem.

I agrarsamhället hade traditionen bestämt var skåpet skulle stå. Möblerna och deras funktioner hade utformats gradvis, i växelverkan med byggnadernas utveckling.

Textilierna var ett speciellt kvinnligt intresseområde. Men hemmen "inreddes" inte, de utrustades. Kvinnorna dekorerade inte sina rum, de producerade vad familjen behövde.

I slott och herresäten följde

man efter förmåga de internationella trenderna i bohagets utformning och placering. Det fanns emellertid fasta regler också för detta. Ingen husmor förväntades uttrycka sin personlighet genom sättet att gruppera stolar och hänga upp gardiner.

Kvinnans duglighet mättes på alla socialplan efter hennes förmåga att administrera sitt hus och tillverka förnödenheter.

Sedan kom som bekant maskinerna och flyttade steg för steg produktionen från hemmen till fabrikerna.

Det krävdes fortfarande mycket slit av de kvinnor som

själva skulle sköta sina tungrodda hem, och för många tillkom hårt arbete i andras tjänst. Men i de nya välståndets borgerliga skikten började kvinnorna få tid över — de hade ju tjänstefolk.

De var egentligen verksamma kvinnor och det förklarades för dem att de hade en ny stor uppgift. Under bl a "Iduns" välvilliga ledning började mången ambitiös husmor sträva med att göra sitt hem till ett Konstverk och en Tillflyktsort undan världens stormar.

Husmodern får tid att pyssla

Från provnumren i december 1887 och fram till sekelskiftet var "Idun" en genompraktig tidskrift, "en tolk för den makans och moderns gärning, som tyst, men genomgripande danar ett tidevarvs innersta liv, och på vars grundval den enskildes, familjens och fäderneslandets lycka bygges —" (prenumerationsanmälan 1893).

Kraven var höga och i viss mån irrationella när det gällde att skapa den hemtrevnad och husliga harmoni, som förklarades vara idealet.

Som ett slags chefsideolog bland medarbetarna vid denna tid framstår Mathilda Langlet (f Söderén, 1832—1904). Till husmoderns plikter fogar hon också den att ha "skönhetssinne". I sitt standardverk "Husmodern i staden och på landet" (1883—84) skriver hon t ex:

"Med blott ordning, noggrannhet och flit kan man skapa ett gott och ordentligt hem, men angenämt och trevligt blir det knappast, där icke husmodern har skönhetssinne. Själva gardinerna för fönstren, om än så rena och nystärkta, se tråkiga ut, om ej skönhetssinnet varit med vid deras uppsättande."

Ganska förkrossande, får man säga. Och hur skulle nu husmodern skaffa sig detta skönhetssinne? Ja, förklarade fru Langlet, det är medfött hos de flesta kvinnor och behöver bara uppodlas. Man kan vad man vill!

Hela kap. 9 i boken ägnas "Vård och inrättning av bostaden". Fru Langlet är en motståndare av importerade begrepp som modernt, elegant, gentilt. Hon håller på det som är ändamålsenligt och trevligt och "passande efter bostad, stånd och villkor eller sysselsättning och umgängeskrets."

Hon avskyr den moderna övermöbleringen. I stället för fem sammetssoffor, tre ateniener m m bör man ha en av vardera slaget och hellre pryda sin vägg med en tavla. "Har man ej råd att skaffa sig original, äger man rättighet att beundra en fotografi eller annan god kopia därav."

Den stränga fru Langlet var nog en smula gammaldags redan för sin egen tid. Hon kunde inte fatta hur mycket det faktiska underlaget för husmorsgärning redan hade förändrats och hur stark modepåverkan redan hade blivit.

Det nya borgerliga ledarskiktet älskade att visa sitt välstånd och skaffa sig det senaste, det gentilaste. Redan på 1860-talet hade tapetserar- och fournissör-firmor vuxit upp i takt med den nya marknaden. De utrustade borgerskapets representativa stadsvåningar med möblemang, gardinuppsättningar, prydnadsaker, *rubbet*. Och det i en mer eller mindre historisk stil för varje rum.

Detta system skapade ännu

Ingen har gett så infernaliska skildringar av de övermöblerade svenska 90-talshemmen som Anders Forsberg. Här följderna av glödritningsmanin.

inga egentliga inredningsproblem för husets härskarinna. Men hon skulle alltså vara hemmets goda genius och framtrolla den önskvärda harmonin. Det blev till att arrangera Makart-buketter, göra konstnärliga fotografiramar av kottar och grenar, lära sig glödritning...

Också "Idun" har förslag till hemska handarbeten. 1890 beskrivs t ex en "Elegant borstväska med bronsmålning och broderi" och 1894 (bland många märkliga julklappsidéer) en soffdyna i blått och gult kläde föreställande svenska flaggan: "Unionsmärket sys i naturliga färger med schattérsöm". En svensk flagga i en eller annan form bör nämligen, enligt tidningen, finnas "i varje äkta svenskt hem, som vill göra anspråk på att vara sant fosterlandsälskande".

Pysslet hade kommit för att stanna.

Skönheten visar sig svårfångad

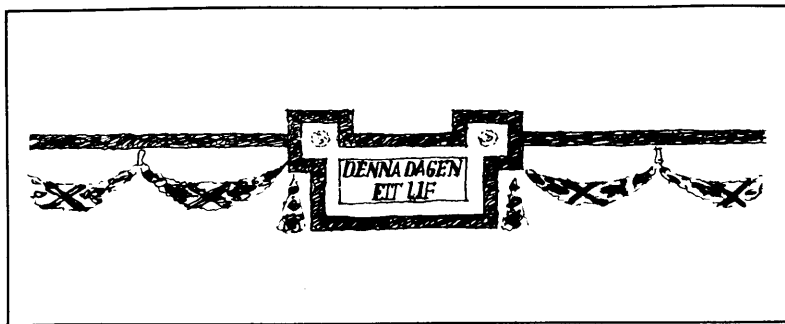
De fula fabriksvarorna och de överlastade inredningarna uppkallade till protester från många håll. Också konservativa kvinnor som Mathilda Langlet ogillade dem för att de var ohygieniska och pråliga. Av större betydelse blev den estetiskt-intellektuella reformrörelse, som engelsmännen John Ruskin och William Morris lade grunden till.

Rörelsen fick olika karaktär i olika land, men sitt patos hämtade den överallt ur upplevelsen av den fulhet och tarvlighet, som raskt hade följt i spåret av industrialisering och urbanisering.

När Svenska slöjdföreningen startade 1845, var det för att motverka "de för industrin och hantverket ödesdigra följderna av skråväsendets upphävande". Också reformfolket byggde till att börja med på studiet av historiska stilar, av vilka man ansågs kunna lära god komposition och riktig materialbehandling. Mot den allt mer internationaliserade möbelhandeln med snabbt skiftande moderiktningar (ett nytt fenomen!) satte man dessutom studiet av det för varje land speciella. I Sverige blev det nationalistiskt präglade intresset för allmogekulturen mycket starkt. Det främjades bl a av Handarbetsvännerna (grundat 1874) och Föreningen för Svensk Hemslöjd (som bildades 1899).

Till allt detta kom så 90-talslitteraturens odlande av individualismen, kravet på att man skulle uttrycka sin personlighet i hela sitt sätt att leva.

Den konsthistoriskt välutbildade Cecilia Wærn (1853—1926) publicerade redan i början av 90-talet några artiklar i "Idun" som avspeglar denna

utveckling. Hon konstaterar att den nya friare, mera "fantastiska" och personliga inredningsstilen faktiskt är svår. Resultatet kan bli värre än om möblemangen grupperas på hävdvunnet manér. Men hon anser att en personlig inredning är viktig och kan läras. Man kan skaffa sig det mått av insikt i estetikens lagar, "som fordras för att åstadkomma harmoni för ögat i möblernas anordning". Det är slappt att tro, att bara kvinnor med en viss medfödd förmåga kan skapa vackra hem. I stället bör man analysera vad som varit bra i sådana rum, som man beundrat. "Icke endast de många vackra sakerna eller hemtrevnaden och de inbjudande sittplatserna, utan något i det hela, som man känner finns där. — Sedan kunde man börja se efter, om icke ens egna gamla möbler möjligen vore flyttbara; om icke en annan anordning (som icke alls behövde vara den, man nyss så livligt beundrat!) skulle kunna ge rummet en helt annan prägel. Härmed vore första steget taget på möbleringsartistens bana."

Cecilia Wærn är alltså inne på det som krävs för en i egentlig mening harmonisk rumsdisposition: förmågan att handskas med proportioner och andra estetiska grundelement. En svårare uppgift än det ytliga dekorendet, men ofrånkomlig för alla som menar allvar med att mänskan påverkas av sin miljö.

Motto, målat på väggen i entrén till Ellen Keys villa "Strand" vid Vättern. (Teckning av Leif Qvist efter foto.)

En som var lidelsefullt övertygad om skönhetens betydelse för hemmen var Ellen Key (1849—1926). 1899 gav hon ut sina viktigaste artiklar i ämnet, om- och samarbetade, i Verdandiskriften "Skönhet för alla". Vackra intryck kunde "uppfostra och förfinna" barnens sinnen och ge de vuxna "en ro och en glädje, som alltid gör dem älskvärdare, ofta ädlare". Och kvinnan själv (det var en given sak för Key att uppgiften ankom på hustrun) blev lyckligare genom "den skapandets glädje, som utövningen av en konst städse medför".

Som föredömen pekade Key på allmoginteriörer, prästgårdar och konstnärshem. Inte så att dessa borde kopieras, men i dem kunde man studera reglerna för det sköna. "Det är sammanhanget, överensstämmelsen, som främst gör dessa rum vackra".

Key ansåg att vita, enkla gardiner var de vackraste, hon gav råd om gör-det-själv-möbler av packlårar, hon föreslog att billiga tapeter skulle användas med avigan utåt för att ge lugna, enfärgade väggar. Allmänt höll hon på "enkla former och entoniga färger." Och som "huvudregel uppställde hon en sats, som låter rent funktionalistisk: "Var sak skall motsvara det ändamål, för vilken den är till."

Det seglivade salongs-idealet

Vid nyåret 1899 lade "Idun" om stilen. Tidskriften blev rikt illustrerad med foton (tidens stora nyhet) och anlade ett kulturellt-mondänt tonfall. Den siktade nu, kort sagt, mer på damer än på husmödrar.

Praktiska råd, pyssel och påt finner vi hädanefter mer på annat håll.

En kommitté av kvinnor ur Fredrika Bremer-förbundet började 1899 ge ut den anspråkslösa "Hemtrevnad", som levde vidare ända till 1922. T o m i detta folkliga blad får man glimtar ur tidens estetiska debatt: rapporter om industri- och slöjdställningar och om hemslöjdens strävanden.

1905 startade "Mitt Hem, illustrerad praktisk tidskrift för hem och hushåll." Under det första året redigerades tidningen av Emy Englund, om vilken jag inte kunnat få fram några personalia. Men fr o m 1906 övertogs huvudansvaret av en mera känd journalist, Vera von Kræmer (1878—1940). Hon kvarstod över tidskriftens namnbyte till "Vi och vårt" 1910 och tills den upphörde vid utgången av 1912.

Redaktionen hade små resurser och Vera von Kræmer fick göra det mesta själv, som hon berättat i sin memoarbok "Brantings på Norrtullsgatan". Men hon hade yrkesträning från dagspressen och sinne för nya grepp.

"Mitt Hem/Vi och vårt" blev en förelöpare till modern vecokopress genom sina Gör-det-självråd, Fråga oss-spalter, Hemma hos-reportage, enkäter o s v.

Någon fast linje fick tidningen inte i fråga om möbleringsråd och inredningsstil. Vettiga artiklar om "Vad hemslöjden lär oss" blanda-

des med textreklam om stil- möbler och antikviteter.

Bland dem som intervjuades fanns givetvis Carl Larsson. Originellare var det då, att också fru Karin togs med, sittande vid sin vävstol (nr 1, 1905) och att hennes insats i Sundborn-hemmet underströks. Som ett föredöme presenterades också andra kvinnor, t ex författarinnan Anna Maria Roos (nr 2, 1906) som hade skapat sig ett eget hem i måttfull allmogestil.

Mest om tidens realiteter berättar dock vissa glimtar av trångboddhet och penningknapphet i nya hyreslägenheter. 1907 presenteras t ex en serie ut- och infällbara möbler, som sägs vara praktiska i "de dyra hyrornas tid". 1908 uppmuntras frun i huset att prova på tapetseraryrket: "Litet var av oss vet hur dyrbart det är att anlita hantverkare, även då det endast är fråga om en obetydlighet." 1911 har tidskriften en hel följetong om tre självförsörjande flickor, som inreder sina rum med idel lådor till soffor, hylor, toilettbord, ja blomsteramplar...

"Vi och vårt" var en för sin tid livaktig produkt. En del av idéerna fördes vidare när "Husmodern" startade 1917, men den tidskriften blev mera poängterat småborgerlig.

Vad hände då på det högborgerliga planet? Det köptes fortfarande hela inredningar eller, i mer kultiverade fall, det samlades antikviteter.

Hur idealet såg ut kan studeras i "Svenska hem i ord och bilder", som började utkomma 1913 med Albin Roosval som redaktör. De flesta av interiörerna är otroligt överlastade och texten både bordenad och servil. En vräkig salong säges ge "ett starkt hemtrevlighetsintryck" och en manisk samlare har "ett flärdlöst konstsinne". Ett citat från 1913:

"Lilla salongen är ett mera intimt rum, vars karaktär av familjemnesrum och familjehelgedom får liksom relief av en slända från 1600-talet, vars mission är inte bara att peka på det som varit utan också att visa, att husets härskarinna skattar hemslöjd och dess utövande som en av de högsta kvinnliga dygderna."

Och vad de förmögna hade i sina salonger det blev drömmen för de mindre välstående, också om de fick nöja sig med enkla kopior. Salongsgrupper och skänkar i märkliga stilarter fortsatte att ha god åtgång.

Vad har det förresten betytt för idealbildningen i de sk breda lagren, att Hjalmar Branting hade ett så gediget borgerligt hem? Det kan studeras i årgång 1921 av "Svenska hem". Texten skrevs av den duktiga reportern Mary T. Nathorst (f. Tesch. 1879—1974). Hon fann att hemmet hade en ton "av vila och komfort, av kultur" men också att det gav "ett starkt, påtagligt intryck av allvar, målmedvetenhet."

"Solidar", en idé om något nytt

Reportagen i "Svenska Hem" rör sig alltså i stort sett i högborgerlig miljö, och dit har uppenbarligen inga vindar från några estetiska reformrörelser blåst in. De enda undantagen från den pompösa regeln är ett och annat konstnärshem — Albert Engströms stugor i Grisslehamn, Alf och Greta Wallanders personliga möbler, Vilhelm Peterson-Bergers ljusa villa på Frösö, Ellen Keys "Strand" ... Är den nya stilen en angelägenhet bara för extremt konstnärliga personer?

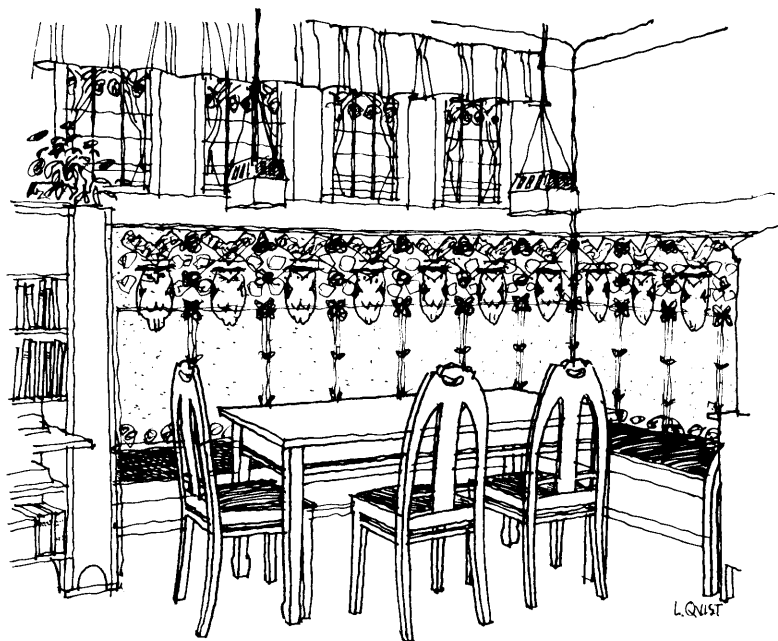
Man vet ju att den också har haft sina anonyma anhängare. Det såldes en hel del möbler och textilier av det nyenkla slaget. Men visst förblev riktningen ganska exklusiv, en sak för de intellektuella och bildade. De som hade smak, antingen de så hade god råd eller inte.

Ofta uttryckte sig reformatorerna ganska snorkigt. Ett exempel på det är Elsie Kleen (1882—1968). Hennes specialitet var mode, men hon gav också 1907 ut "Gwens bok för hemmet".

"Det är i synnerhet damerna, som älska att omsätta sin bristande kultur i småsaker. Och därmed fördärva de ohjälpligt den lugna och hela karaktär, som fordras av ett rum, där bildade människor skola vistas."

En mera originell och djupodlande reformator var Elna Tenow (f Ros 1862—1944). Hon var verksam inom djurskydds rörelsen och som skribent i många ämnen; 1905—07 utgav hon under pseudonymen Elsa Törne "Solidar"-böckerna I—III.

"Solidar I" pläderade för en enklare, mer rationell hushållning utan tjänstefolk. Detta var uppseendeväckande för en borgerlig publik. Tenow påstod att de svenska

husmödrarna använde flera tjänstefolk "än någon annan civiliserad nation".

Tenow härledde sin term "Solidar-hemmet" ur begreppet "Solid — solidarisk — solo, fogade till ett enda, som omfattar dem alla." Hennes framtidsprogram var detta:

A) *Hemmets kvinnor utföra själva hemmets arbeten i det väsentliga.*

B) *För att kunna detta i en vida större utsträckning än nu är tänkbart, reformeras hemmen i riktning mot större enkelhet, soliditet och ändamålsenlighet.*

C) *Den moderna ingenjörsvetenskapen och en rationell arkitektur tagas i hemmens tjänst.*

D) *Hemmets kvinnor sammanluta sig för att gemensamt kunna nå de mål, som äro oupphinneliga för den enskilda.*

E) *I de delar slutligen som den egna kraften är otillräcklig, skaffa sig husmödrarna väl organiserade hjälptrupper.*

Tenow tänkte sig en bostad som var planerad på ett helt nytt, rationellt sätt.

Inga salonger och förmak, men ett eller två "familje-

Matvrå i vardagsrummet hörde till de djärva greppen i "Solidar"-villan av 1907. Teckning av Leif Qvist efter foto i "Vi och vårt".

rum": "Stora, glada, enkla, solida, där föräldrar och barn och barnen inbördes kunna mötas i glädje och arbete." Allrum, helt enkelt! — I stället för matsal skulle Solidar-familjen klara sig med matvrå i allrummet. Men köket var den domän som Tenow ansåg behöva mest reformer: mera maskiner, bättre beräknad plats, ett särskilt "renseri" för allt smutsigt grovarbete.

En "Solidar-villa" uppfördes faktiskt för en utställning i Lund sommaren 1907. Den var ritad av ark Harald Boklund och för projektet stod Malmö-Lundakretsen av Fredrika Bremer-förbundet. Publiken var intresserad, men också chockerad bl a av den kombinerade sängen-soffan och det laboratoriepräglade köket. Tenow var långt före sin tid. — "Vi och Vårt" framhöll att villan förtjänstfullt bidrog till "att hålla diskussionen om hemmens reformering vid liv", men trodde inte att den som helhet kunde "tillfredsställa en familj".

Pysselskolan blomstrar

"Husmodern" startades i januari 1917 av hemkonsulenten Thora Holm (1881—1967) och journalisten Elsa Nyblom (f. Blomberg 1890—1956). Tidskriften anslagenast praktisk och präktig ton, som fick sitt allvar genom kristidens prövningar också för svenska hem. Men allt handlade inte om paltbröd och koklådor. Tidskriften gjorde hembesök "Hos fru Karin i Sundborn" och uppmärksammade "Hemutställningen" i Liljevalchs med flera artiklar av Elsa Nyblom. Några estetiska analyser gav hon sig inte in på, helt följdriktigt lades tonvikten vid det praktiska. Bl a kritiserade hon arkitekternas bristande handlag med tvättställen, medan utformningen av köken fick beröm. För oss verkar de otroligt primitiva. — Intressantast för "Husmoderns" läsare var säkert en handarbetsbeskrivning av dukar och gardiner i några rum på utställningen.

I samma solida stil fortsatte "Husmodern" upp genom åren. Hur länge den höll sig kan man konstatera i det material som journalisten Margareta Berger (f Lund 1904—) lägger fram i sin bok "Fruar & damer", 1974. Hon har gått igenom årgångarna 1930, 1945 och 1961 av "Husmodern" och "Idun" med särskild tonvikt på de kvinnoroller de avspeglar. Ingendera tidskriften innehöll 1930 några heminredningsartiklar av den typ som är vanlig idag. "Ännu har ingen kommit på idén att hemständigt ska göras om efter nya idéer och med nya möbler och prylar. I stort sett har man möblemangen från bosättningen." Men i synnerhet "Husmodern" vill hjälpa läsekretsen att tillverka saker för hemmet själv — inte bara handarbeten utan lampor, kakkbord, golvmoppar. Det finns en spalt "Möblerings-

100
tals
idéer
om heminredning

Det behövs så lite
för att få det mysigt

Skönare
hemma

Sätt kakel själv
i badrummet.

MÖBLERA

ÅRETS ÖNSKEHUS

Ta första steget till ett trivsamt kök.
Skicka in kupongen. Nu.

Brodera en duk

Ny serie

CARL
LARSSON-
TAVLOR

råd". Idun har "Hemtrevnadsråd".

Både i dessa spalter och i hemma-reportagen märker man att verkligheten i de flesta hem är konservativ.

Det gick långsamt framåt med hygien och komfort under 30-talet, ja ännu 1945 är det en tämligen bister verklighet som avspeglas i "Husmodern". Kvinnorna har fortfarande tungrodda hem, många mål mat per dag att servera, dålig råd.

"Husmodern" 1961 ser helt annorlunda ut och avspeglar därmed den accelererande utvecklingen i efterkrigstiden. Bostadsstandarden har stigit, allt fler bor i städerna, en helt ny möbelproduktion siktar in sig på en ny bred publik. Mänskorna har mer pengar, men frestas också av en svällande ström nya varor. Radion har fått tre kanaler, TV har kommit, kraven på färger och sensationer i all slags press har tegrats av konkurrensen.

"Husmodern" har 1961 35,9 % s k fackmaterial och av detta handlar hälften om heminredning. Till detta räknar då Margareta Berger att klä om möbler, lägga nytt tak på stugan, bygga utedusch. Materialet om att sticka, virka, sy, brodera, dekorera är dock det dominerande.

Under 60-talet märktes samma tendens på alla håll i populärpressen. Heminredningssektorn fick allt mera

Typiska rubriker från dagens utbud av vecko- och månadstidskrifter.

plats, i växelverkan med utbudet av nya textilier, möbeltyper, målarfärger, tapetmönster, armaturer, serviser... Inte så att annonsörerna kan beställa textmaterial, fast många misstänker det. Journalister är nyhetsinställda, hänger med på marknadens utveckling. Jag är själv jävig i frågan, men vill ändå påstå att många fackjournalister har velat ge vettig information. *Totaleffekten* har ändå ohjälpligt blivit en press på konsumenterna att förnya, hänga med, köpa till hemmet. När Lena Larsson (f Rabenius, 1919—) ville bekämpa vördnaden för välståndets prylar, ja då blev hon uppfattad som profet för en köpfrämjande slit-och-slängfilosofi.

Ännu mera indoktrinerande än köp-råden är floden av material om allt som husmodern ska göra inom hemmets väggar. Och det mesta läser hennes skapande förmåga genom att förelägga exakta beskrivningar och modeller.

Vi behöver bra möbler, placerade på ett vettigt sätt. Färg och form är viktigt. Bostaden har många funktionsproblem och man vinner tid på att lösa dem.

Till detta behövs kunskaper och analys. Vi ska inte låta lura oss till att bara skyla över med dekorationer.

Att vidga hembegreppet

Vi har nu i kvinnotidskrifternas spegel sett, hur heminredningen som hobby och tidsfördriv har blommat upp i samma mån som husmoderns verkliga arbetsuppgifter har krympt. Detta slags inredning går ut på evig förnyelse av hemmet och har ytligt dekorativa syften. Sånt är lättast att skriva om, lättast att visa i bild och lättast att praktisera.

En mycket svårare uppgift får den, som försöker tackla de grundläggande form- och funktionsproblemen. Den organisation, som främst haft de teoretiska frågorna på sitt program, är Svenska Slöjdföreningen. Fr o m 1905 har man kunnat följa strävandena i "SSF:s Tidskrift", 1932 döpt till "Form".

1917 var "Hemutställningen" på Liljevalchs den stora satsningen; målet var vacker inredning för arbetare och likställda i tidens smålägenheter. Och visst hade arkitekterna skapat estetiskt tilltalande interiörer, men alla praktiska frågor förblev olösta inom ramen för bostadskök och liknande utrymmen.

Många insåg att en höjd lägenhetsstandard måste komma först. Ingrid Lilienberg (vars personalia jag inte lyckats få fram) skrev tex 1922 i "SSF:s Tidskrift" att en realistisk inredning måste räkna med sex, sju sovplatser också i lägenheter. Både kökssoffan och vardagsrumssoffan måste därför rymma en eller två bäddar. "Vägen är fruktansvärt lång fram till en genomgående förbättring av bostadsstandarderna och ett höjande av den allmänna hemkulturen, men isen är bruten - -"

Slöjdföreningen var en aktiv pådrivare under 20-talet, ledd av Gregor Paulsson, med Stockholms-utställningen

sommaren 1930 som toppunkt.

När man nu studerar bilder och kataloger, blir man fortfarande imponerad av den festliga och visionära arkitekturen.

Småhusen och lägenheterna visade framtiden för sig: små men väl utrustade kök, stora vardagsrum i kombination med små sovrum. Möbleringen verkar dock för det mesta hafsigt hopkommen. Fotot på denna sida visar en av de lyckade lösningarna, rationell men trivsamt. Svensk Hemslöjd och Otto Dahlins Slöjdförbund stod för den.

"Idun" uppmärksammade livligt utställningen och hyllade särskilt de 30 damer som var med i ledningen och hade hand om köksinredningar, textil- och hemslöjdsavdelningar etc. Vera von Kræmer hade sommaren igenom en "utställningssida" där hon kritiserade möbler, kök o s v. Bäst gillade hon de praktiska nyheterna.

Ännu mera entusiastisk var 75-åriga Anna Branting (f Jäderin, 1855—1950). Hon hade varit inställd på att avsky funktionalismen, men: "Nu älskar jag den så jag går här och äcklar mig åt mitt gamla hems alla krusiduller. Jag vill ha golv som inte en "underordnad" måste gno sig för därvid på att hålla fina, möb-

Ljus, fin interiör på Stockholms-utställningen 1930 i lägenhet ritad av ark. Gustav Clason. SSF:s bildarkiv.

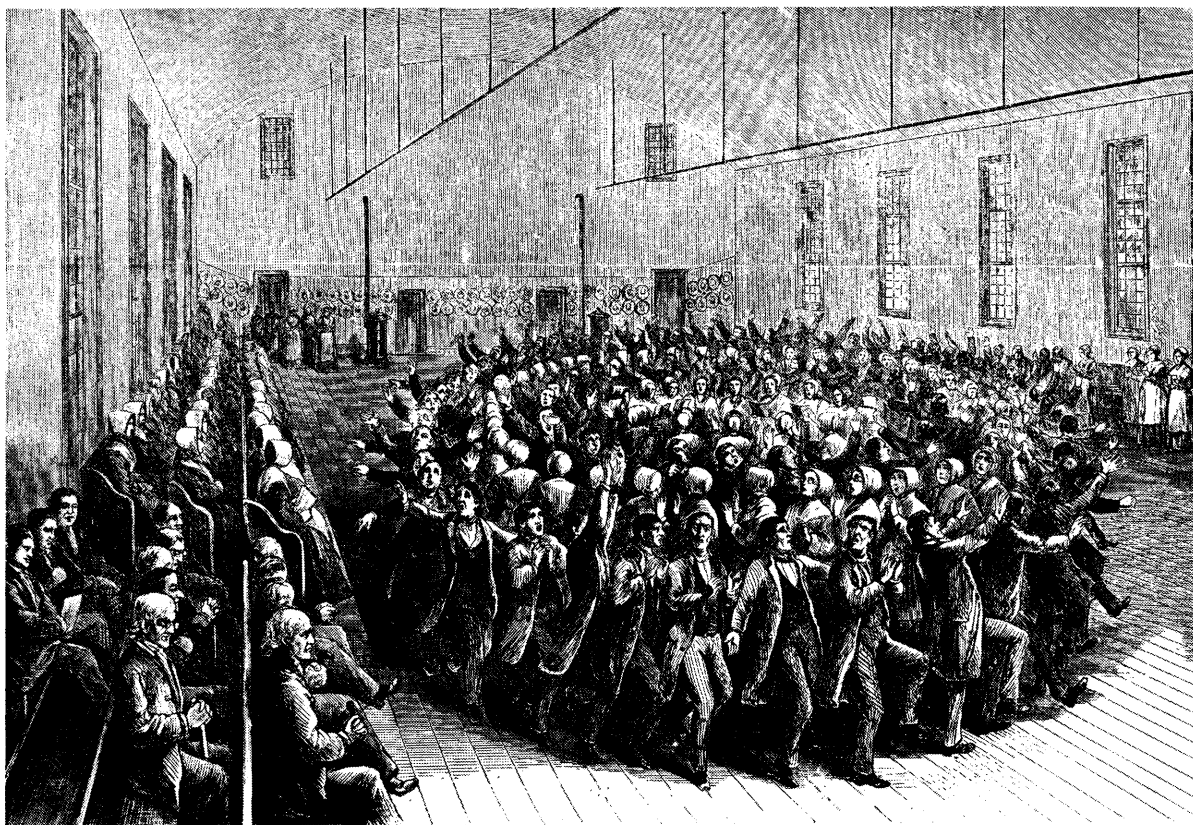
ler som man inte behöver knäpa på med små borstar."

Funktionalismens estetik och samhällssyn lämnades därhän, medan de praktiska smånyheterna anammades. Så har det fortsatt. Vi har i Sverige idag väl utrustade småhus och lägenheter, men inga helhetsmiljöer av det slag som funktionalismen siktede mot. Det var så mycket som kom emellan. Men målet var bl a att den inåtvända heminredningen skulle avlösas av ett gemensamt miljöskapande.

Den tanken har nu äntligen börjat föras fram igen, av en ny generation med nya tonfall. Elin Wägner (1882—1949) var som vanligt före sin tid, när hon 1929 apropå utställningen skrev så här i "SSF:s tidskrift":

"Nu är den tid inne, då den individualistiska och nationalistiska aeran skall övergå i gemensamhet och universalism.

— Så enkelt är det inte att vi år 1930 övergå från individualism, kiv, nit, avundsjuka och motarbetning, till enighet och grupparbete. Men — något nytt börjar sila in, börjar genomtränga vår åskådning och vårt handlande. Något som farligt liknar en revolution."■

The Shakers

— en livshållning i tingen

Kan en religiös sekt, som blomstrade för 100 år sedan och som i dag är i det närmaste utdöd, ha något intresse för oss nutidsmänniskor?

Kanske ändå — när det gäller The Shakers (vars möbler, inredning, kläder och redskap visades på en stor utställning på Nationalmuseum under hösten).

”Vi prövar oss fram till vad som är bäst och när vi har funnit det, håller vi fast vid det.”

Vad som först slår en när man ser The Shakers möbler och övriga föremål som de tillverkade är den absoluta enkelheten och det perfekta utförandet. Ett av deras motto är det som citeras här ovan, ett annat: ”Skönheten beror på användbarheten”. De många hantverkare — en stor del av dem svenska fö — som slöt sig till The Shakers arbetade fram den mest fulländade formen för ett redskap eller en möbel och höll sedan fast vid den. All onödig dekor skala-

des bort, men hantverksglädjen fick sitt i det fulländade utförandet. Så blev också The Shakers möbler mycket uppskattade, också för sin oöverträffade kvalitet. Många moderna arkitekter har sett dem som föregångare till funktionalisterna och beundrat dem för deras radikala enkelhet.

”Varje kraft ger upphov till en form.”

Även om det är för sin möbelkonst som The Shakers har blivit mest uppmärksammade var formgivningen inte någon huvudsak för dem. Ann Lee och hennes efterföljare hade

Den amerikanska sekten Shakers grundades av engelskan Ann Lee. Som ung slöt hon sig till ett kväkarsamfund, som hänfullt kallades the shaking Quakers på grund av sina extatiska danser, vilket var det huvudsakliga innehålllet i deras gudstjänst. Till sammans med åtta trosfränder emigrerade hon 1774 till Amerika. Här fick man snart flera anhängare.

De slöt sig samman i "familjer" om 30—100 personer, vilka bildade självständiga samhällen. De försörjde sig på jordbruk och på hantverk, främst möbelfruk-tion. De första var Watervliet och Mount Lebanon i New York. 1826 fanns det 19 stycken. Vid 1800-talets mitt var medlemsantalet över 6 000. Idag finns två "communities" kvar. Canterbury, New Hampshire och Sabbathday Lake, Maine med de tolv sista systrarna. Hancock i Massachusetts är bevarat som museum.

"The Shakers förenklade städsituation genom att t ex hänga upp stolarna på en knopprad på väggen. De tillät sig inte bindas överhövan av jordiska omsorger. Inte heller behövde de arbeta särskilt hårt för att tillfredsställa sina behov. Arbetet var, och skulle vara en glädje".

fullt klart för sig vad det var fråga om när man gav varje föremål bästa möjliga form. Deras möbler och ting kan ses som materiella nedslag av en andlig övertygelse. Framför allt röjer de en tankens klarhet. Det är som om The Shakers tro förtätas i intellektuell skärpa, som sedan tar gestalt i handling och blir en yttre form — ett ting. Kommunikationen har strömmat ostörd från känsla via intellekt till vilja och gärning.

Detta logiska tänkande, som inte värjde för att dra ut konsekvenser, kan också förklara den del av Ann Lees tro, som har verkat mest stötande både för omvärld och eftervärld:

den sexuella avhållsamheten. Här återopade sig Ann Lee på bibelns ord om att man och kvinna skall vara som bror och syster. Kanske menade hon också att egoismen föds och förs vidare med de egna barnens födelse. Vi binds alltför hårt vid vår jordiska tillvaro. Och vill man ha barn finns det gott om föräldralösa att ta hand om.

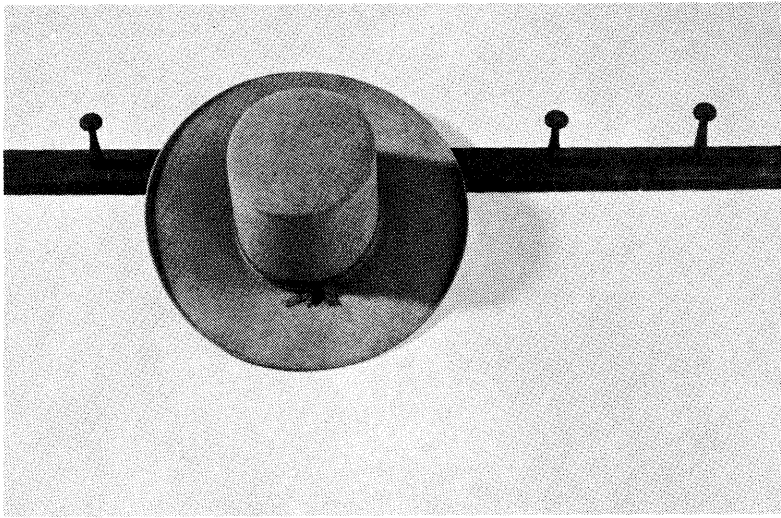
Den sexuella energin fick sitt utlopp i de extatiska danser som gav sekten dess namn. Men sensualitet, värme, praktisk känsla tycks inte ha varit bannlysta utan tvärtom uppmuntrats — om det vittnar klädernas utsökta färgtoner, det kärleksfulla detaljarbetet

och utformningen av möblerna.

"Det är inte nödvändigt att göra arbetet till en plåga."

En praktisk realism tycks också ha utmärkt The Shakers som människotyp — man kan se det på fotografier av dem och det är också lätt att föreställa sig dem, dessa tidiga emigranter, varav många av ideologiska skäl hade lämnat sina hemland. En väl definierad funktion som fick bästa möjliga form var de krav som deras bohav uppfyllde. Deras behov var få och de behövde bara det nödvändigaste: en stol, en säng, ett bord.

Som en självklar följd blev

det lätt att hålla rent, dessutom förenklade The Shakers städsituationen genom att te x hänga upp stolarna på en knopprad på väggen. De tillät sig inte att bindas överhövan av jordiska omsorger. Inte heller behövde de arbeta särskilt hårt för att tillfredsställa sina behov. Arbetet var, och skulle vara, en glädje.

Jämlikhet och frihet

Men vilka var då de idéer som The Shakers uttryckte i sin yttre omgivning och för vilka de var villiga att betala ett högt pris?

The Shakers byggde på den urkristna tanken om alla människors jämlikhet och frihet. Enligt Ann Lee hade Gud två uppenbarelser — som

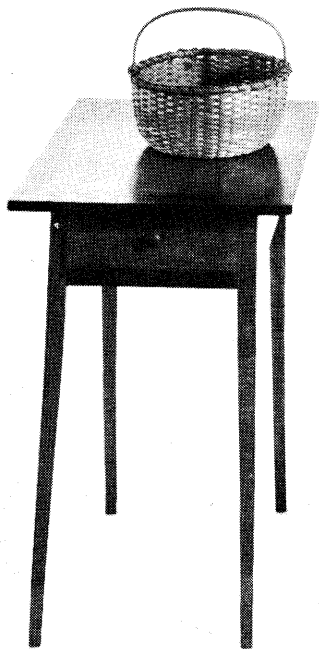
man och som kvinna, båda jämbördiga. Som en konsekvens av detta fanns i deras samhällen varken herre eller slav, ingen åtskillnad gjordes mellan man och kvinna eller mellan olika raser.

Man levde i fullständig egendoms gemenskap, målet var att förverkliga Guds rike på jorden. Och dessa tankar hade sitt ursprung i den eländiga sociala situation, som de flesta shakers kom ifrån och som de nu ville förändra. De ville skapa en modell för ett bättre liv här på jorden — i väntan på att fortsätta det i himlen.

Shaker-samhällena blev alltså en demonstration av att en praktisk kommunism är möjlig. De har också i hög grad intresserat politikerna, bl a Engels.

Så kan The Shakers ha intresse för oss i dag — inte så mycket deras religion, mer deras möbler som uttryck för en livshållning och som bevis på att en utopi går att förverkliga — om man är villig att betala priset. Det tycks vara möjligt att i tingen gestalta en livsform, där renhet existerar utan puritanism, sensuell känsla får utlopp i material- och färgval, andlig klarhet får ge form och struktur. Där de få och fulländade tingen klart utsäger vad man vill och menar med sitt liv. Och där det slutliga resultatet är rum av stor andlig skönhet, lugn och harmoni — men inte som följd av estetiska val utan av en självklar funktion.

The Shakers ger också, indirekt, en märklig belysning av vårt eget konsumtionssamhälle. Vad uttrycker våra spegelklädda barskåp i den tomma bokhyllan, våra tunga ryor, våra oändligt mjuka och formlösa soffor — annat än en stor andlig förvirring, en oklarhet som var The Shakers mycket fjärran. ■

Katja Waldén

"Arbetskamrater II"

GUNWOR NORDSTRÖM väver kvinnokampen

Gunwor Nordström är konstnär, bosatt i Göteborg. Hon presenterar sig själv så här: "Min bakgrund är väl ganska brokig. Efter folkskolans slut textilfabrik, postorderfirma, lanthandel, väskaffär, hembiträde i vårt 'ljuvliga' klassamhälle! Sedan folkhögskola och konststudier". Hennes motiv är ofta arbetarkvinnor och hon knyter an till en kvinnotradition också i valet av material: hennes palett är en hylla fylld med garner i alla höstens färger, hennes staffli är en stor vävstol. Förra året hade vi en av Gunwors gobelänger (En dubbelarbetande kvinnas vardag) som omslag till Vi Mänskor nr 3. Nu berättar hon själv om sina bilder

och varför hon valt att arbeta just med textilt material. Christer Alvarsson har fotograferat gobelängerna.

*

"Efter några års studier vid Valands Konstskola, med ökad politisk medvetenhet och i samband med att man själv fick barn, kändes det naturligt att som bildkonstnär och kvinna arbeta med bilder som skildrar kvinnans situation i dagens samhälle. Då jag hade en textil utbildning bakom mig som jag i flera år förkastat, omprövade jag min inställning till textil och beslöt mig för att väva de här

bilderna i gobelinteknik. Varför förkasta den gamla fina (s k kvinnliga) vävartraditionen? Varför inte vara stolt över den, använda den som ett vapen i kampen. Låt materialet förstärka bildinnehållet, ta tillvara den folkliga förankring väven har för att nå närmare betraktaren.

I mina bilder försöker jag skildra den verklighet vi har omkring oss, vardagen, arbetarkvinnans situation med dubbelarbete, tröttheten, maktlösheten men också vardagens glädje, stoltheten, den mänskliga värdigheten och kampen — en kamp som arbetare och förtryckta i hela världen kämpar."

Gunwor Nordström

"En dubbelarbetande kvinnas vardag"

"Och när man till slut får en daghemsplats tvingas man lämna barnet klockan sju på morgonen och hämta det klockan sex på kvällen, skynda sig hem, handla, laga mat, vara mor och kvinna".

"I daghemsjön — kvinnors väntan — maktlösheten som griper tag i en"

I stället för de vanliga måtten på ett samhälles välfärd — de ekonomiska, BNP, inkomst per capita, antal telefoner och bilar — borde det finnas ett annat mått. — Samhällets omsorg om barnen. Ty barnen är ju framtiden.

"Morrön"

"Måste upp till jobbet efter ännu en natt av barnvak och sömnlöshet. Klockan är kvart över fem. Det grå morgonljuset silar in genom den knappt uppdragna rullgardinen." — Det är inte alltid lätt att vara den starka.

Detalj från "Arbetskamrater II"

Det är människor det handlar om — som kämpar i det tysta, som rätar sina ryggar och blickar in i framtiden. Arbetarkvinnan — textilarbeterskan, städerskan som är på väg att resa sig ur samhällsförtrycket. Hon har vaknat, upptäckt sin styrka och i hennes ögon finns tron och vissheten. — Det är här och nu.

"1 maj"

Kvinnofrågan är i huvudsak en klassfråga. Kvinnans ställning i produktionen skiljer sig inte nämnvärt från hennes manlige arbetskamrats. Båda är utsatta för samma utsugning och förtryck. Endast tillsammans kan de kämpa för att nå hela arbetarklassens frigörelse — för ett socialistiskt samhälle. ■

"Arbetskamrater II"

Sov i ro du lilla barn fast du saknar pappa

Marie Selander

Troligtvis finns det fortfarande massor av människor, av båda könen, som tror att kvinnor aldrig skapat någon egen musik, att dagens "tjejmusiker" skulle vara dom första, att det aldrig funnits några kvinnliga kompositörer, som skapat klassisk musik, ... att det inte funnits och finns utmärkta kvinnliga jazzmusiker och popmusiker... Men hur mycket har vi egentligen brytt oss om att forska i, och leta efter de kvinnliga musiker och musikskapare som har funnits i historien och som finns idag? ? ? Det finns ju fortfarande "medvetna" tjejer inom kvinnorörelsen som inte vet vem Carla Bley eller Elisabeth Lutyens är ... Rätt och slätt kan man nog påstå att det historiskt-musikaliska intresset har varit ganska minimalt, trots att det finns rätt många källor att ösa ur! Det finns alltså en tämligen rik kvinnotradition, med olika uttryck i samhällets olika klasser och om detta kan skrivas många artiklar. Den här artikeln ska handla om en del av kvinnans musikaliska tradition, om den musik som kvinnan skapade och levde med i det traditionella bondesamhället, dvs. det samhälle som existerade före industrialiseringens genombrott i Sverige och som successivt upphörde i och med den ekonomiska omvälvning som industrialiseringen innebar, jordskiftets genomförande, och de ökade kommunikationer och andra förändringar som följde med detta.

Musiken fanns som en väldigt integrerad del i det liv man levde. Musiken fanns inte bara som underhållning, utan många gånger som en nödvändighet, tex i arbetsvisor där musiken mer fungerade som ett verktyg i arbetet, eller när man sjöng för att lära sig nödvändiga saker, som tex katekesen eller alfabetet. Att sjunga var ungefär lika naturligt som att tala, ett nödvändigt sätt att uttrycka vad man kände och upplevde.

Men var finns då kvinnans musik i allt detta? ? Kvinnans

Kvinnokultur
— finns den?

musik hänger naturligtvis ihop med de funktioner, ekonomiska och sociala som hon hade i bondesamhället, och det var funktioner som var lika viktiga som de som mannen utförde. Det var en strikt arbetsfördelning: kvinnans funktioner var knutna till hushållet och till boskapskötsel. Kvinnan skötte kor, grisar och höns, och tog hand om djurens produkter. Dessutom hade hon naturligtvis barnen att ta hand om och hon skulle sköta allt spånads- och sömnadsarbete, linberedningen och dessutom hjälpa till på fälten vid skördetider. Kvinnan hade alltså en viktig posi-

tion, men var för den skull alltid underställd mannen, något som också starkt befästes och kontrollerades av kyrkan. Kvinnans sociala status hänger naturligtvis ihop med hennes klasstillhörighet. En kvinna gift med en besutten bonde hade en rätt hög status, medan en piga befann sig på bottenplanet. Enligt Tjänstehjónslagstiftningen från 1700—1800-talet var en pigas arbetskraft alltid värd hälften av en drängs...

Det fanns också regionala skillnader förstas. De sociala skillnaderna var inte lika stora och allmänna i norra Sverige som i det mer feodala Sörmland eller Skåne t ex.

*

Fäbodmusiken

I Norra Sverige, närmare bestämt norr om Dalälven, baserade sig boskapskötseln på ett system, som innebar att man under sommarhalvåret förde boskapen till speciella platser, fäboddar, som var belägna flera mil upp i skogen. Anledningen till detta var, att betet inte räckte till nere i byn. Varje by hade sin egen fäbod, och dit tog man boskapen tidigt på våren strax efter Valborgsmässoafton och stannade med dem där hela sommaren. Innan Mikaelidagen, förr den 29:e september, skulle boskapen åter vara tillbaka i byn.

På fäboden arbetade utslutande kvinnor och det var ett arbete, som inte bara in-

nebar vallning av korna, utan även att man skulle ta hand om boskapens alla produkter, och dessutom ägna sig åt andra sysslor som t ex sömnad, bandvävning etc. Det var en hård arbetsdag, som började kl. 5.00 på morgonen och som inte slutade förrän sent på kvällen. På fäboden fanns också massor av musik, musik som uteslutande skapades och utfördes av kvinnor. Man kan nog rätt och slätt säga, att en dag på fäboden skulle vara ogenomförbar, om man inte hade musiken till hjälp.

Sättet att sjunga, som var knutet till fäboden, kallas för att kula, köla, kulua, kauka, köka osv. Det finns olika regionala benämningar på det här sångsättet, som innebär att man sjunger fruktansvärt högt med hårt anspänd strupmuskulatur, långa raka toner med drillar på, som hörs milsvida omkring. Man kunde också använda sig av olika instrument istället för att sjunga. *Luren* fanns i två typer, antingen barkluren som man kunde göra en ny av varje dag, eller långluren, som var gjord av trä, och som var mer svår att framställa. På luren kunde man inte få fram så många toner, och den användes därför till enklare signaler. Hornet har i högre utsträckning använts som arbetsredskap och kunde vara gjort av bock-, ko- eller oxhorn.

Genom att borra hål i hornet, och genom en speciell stoppningsteknik, kunde man få fram en mängd toner i hornet, och man kunde inte bara blåsa locklåtar på dem, utan även polskor eller visor. Många kvinnor var fantastiskt duktiga på att blåsa horn och en duktig hornblåserska var väldigt aktad och beundrad i byn. I "Svenska Låtar" Dala-delen, berättar hornblåserskan Ris Kerstin Persdotter från Blecket i Rättvik, att Mårs Mormor, som hon

FÖRSLAG TILL LITTERATUR:

*Jan Ling: Svensk Folk-
musik*

*Rickard Dybeck: Svens-
ska vallvisor och hornlå-
tar*

*Carl Alan Moberg: Om
Vallåtar*

Berndt Gustavsson:

Manligt-Kvinnligt

Kyrkligt

Bengt af Klintberg:

Svenska folksägner

Nils Andersson — Olof

Andersson: Svenska

Låtar

lärt sig låtarna av, ofta blåste horn till dans, när man saknade spelman. Hornet kunde också användas för att t ex skrämja björn eller varg, som fanns i skogarna. Sedan spelade man också spelpipa, eller spilåpipa, som det kallas i Älvdalen. Spelpipan var uteslutande ett förströelseinstrument, som man spelade på, för att få tiden att gå och för att göra arbetet lättare. På vissa ställen fick fäbodkullorna inte använda spilåpipan på vällen, eftersom man trodde att den kunde locka till sig björn.

Man kunde alltså välja om man ville sjunga, eller använda något av instrumenten under arbetsdagen på vällen. Genom att sjunga eller spela kunde man genom att blåsa vissa speciella signaler, meddela sig med andra fäbodare, med andra kullor eller med byn. Om en ko t ex kommit bort blåstes en speciell signal, och om någon hade sett henne, meddelade någon annan detta tillbaka. Man kunde också meddela om man sett björn eller andra vilddjur i skogen, eller kalla på hjälp om man var i fara. En väldigt spridd visa, som finns på en mängd olika ställen i Sverige, lär ha sjungits av en fäbodjanta som råkat ut för rövare i skogen. Flickan ropade så det hördes till byn,

och på det sättet lyckades man rädda henne. Visan lyder:

**Kulleritova, tolv män i
skoga**

**Tolv män äro de, tolv svärd
bära de**

**Svartoxen bränna de, skall-
ko flänga de**

Mej ville de bortföra

Kulleritova! Kulleritova!

När på dagen sjöng och spelade man då? Jo, man började tidigt på morgonen när man löste boskapen och tog dem med ut på bete. Man använde sången för att föra boskapen i samlad flock från ett ställe till ett annat. När man så kom fram till första betestället uppmanade man korna att äta genom att sjunga, och man sjöng också ut meddelanden till de andra kullorna. När man lämnade platsen sjöng man också, och fortsatte på detta sätt hela dagen för att få korna med sig och för att hålla kontakten med de andra valljäntorna.

I äldre tider brukade man också blåsa "bofred" på kvällarna, men det gjorde man endast om all boskap var i behåll. På lördagarna blåstes också vallfred, men på liknande sätt bara, om allt var i sin ordning.

Naturligtvis sjöng man även andra visor än vallvisor för att få tiden att gå, som den här Mikaelivisan, som sjöngs strax innan Mikaelidagen föll in:

**Nu lider det mot Mikaeli-
dagen**

**då fäbodkullorna tjänt ut
sitt år**

**Och då så får dom flytt'
och då så får dom flytt
men aldrig faller dom en
enda tår.**

Idag har fäboddriften nästan helt försvunnit men det finns fortfarande kvinnor som kan den gamla konsten att köla, som t ex Karin Edwards från Sälen. Men hör man någon spela lur eller horn, så

inte är det en kvinna... Den konsten har helt övertagits av män, när traditionen upphörde att vara levande och fäbodarna slutade användas. Det borgerliga samhällets värderingar har lagt sig som en grå dimma över våra uppfattningar, och har kanske fått oss att tro att kvinnor inte klarar av att blåsa dessa instrument, eller att det är okvinnligt...

Spinnvisor och andra arbetsvisor

Många av de sysslor som kvinnorna gjorde var kollektiva, d.v.s. de gjordes ofta byalagsvis. På höstarna hade man t ex vissa veckor som man helt ägnade åt att spinna. I Delsbo i Hälsingland kallades detta för att "gå med rock" och innebar att byns alla kvinnor samlades hemma i en gård.

Med sig hade man mat och sedan spann man tillsammans hela dan. På detta sätt fortsatte man hela veckan. Nästa vecka gick man till en annan gård och fortsatte på detta sätt i alla gårdarna i byn ända till spånadstiden var slut. När man satt och spann så sjöng man tillsammans. Inte bara spinnvisor utan alla sorts visor som passade in i takten, för det var det huvudsakliga. På det sättet lärde man sig massor av visor av varandra. "Spinn spinn dottern min" är t ex en sådan visa som man sjungit vid sådana tillfällen. Andra exempel på hur sången kom till användning i textila sammanhang är, att man sjöng visor för att komma ihåg vissa vävmönster. Det fanns t ex en "rosengångs-sång" som man sjöng vid solvningen, dvs då man satt upp tråden till mönstret på väven.

Många av de funktioner som kvinnorna hade, uppmuntrades alltså till sång och bidrog naturligtvis till att kvinnorna hade den helt dominerande rollen när det gällde den lokala musiken.

Maria Sohlberg, Munkedal, Foss. Bilden hämtad ur Svenska Låtar samlade av Nils Andersson, Sthlm 1931.

Vaggvisorna

Det finns tusentals vaggvisor bevarade, — upptecknade och inspelade — från hela Sverige. Visorna brukar också sjungas på varianter av en och samma melodi som man kallar "Fiskeskärsmelodin" (Alltså melodin till "Ro ro till fiskeskär", eller "Byssan lull", som är en gammal svensk folkmelodi). Anledningen till att man använde samma melodi är, att man ofta sjöng flera visor efter varandra för att på så sätt få barnet att sova. Och i de här visorna finns verkligen en hel del av de här kvinnornas vardag bevarad, t ex i denna:

**Sov i ro du lilla barn, fast
du saknar pappa
Han är nog en snäller far,
som sitt barn föraktar
Han är nog en snäller far,
som sitt barn föraktar.**

**Se nu får jag gå så här, med
mitt barn på armen
Se så här att vara kär, ha
en ros i barmen
Se så här att vara kär, ha
en ros i barmen.**

(efter Karin Sikström, Edsele)

Bakom den här visan ligger verkligen en bitter verklighet,

när man vet hurudana represalier en ogift kvinna med barn utsattes för. Bl a fick hon på vissa ställen bära en speciell mössa, kallad "horluva" för att hon för all framtid skulle vara märkt för sin syndiga gärning. Eller som i Orsa socken, där hon fick lämna flickdräkten och istället bära en dräkt lik de gifta kvinnornas, men inte likadan... Den här verkligheten finns också i en annan visa, som i kommersialismens tecken gjorts till någon sorts pittoresk skämtvisa, nämligen "I fjor så gick jag med herrarna i hagen..." I dom flesta upp-teckningar uppges denna visa vara en vaggvisa, inte en skämtvisa, och vad sägs om denna variant:

**"I fjor fick jag sitta på
hontora mä'a Tore
I år får jag gå som en
utpekad hora..."**

Många av vaggvisorna gjordes säkert i stundens ingivelse, då det gällde att snabbt hitta på nya verser, för att få barnet att sova. Ofta raka, konkreta beskrivningar av vad som skedde runt omkring, eller visor som den här:

**Stackars den som liten är
som tulta mellan gårdar
Händer och fötter är fulla
med frost
och ögona fulla med tårar
Liten och trötter
och våt som sina fötter
och har pissat i sina skor."**

En visa som visar på en allmän företeelse förr. De föräldrarlösa barnens tiggarevandring runt i socknens gårdar... Med sig hade de litet "skvaller" som det enda pris de kunde betala för det de fick. "Skvallerbyttan bing bång, går i alla gårdar..." Även bakom denna retramsa finns en bitter verklighet...

I allmänhet kan man nog säga, att vaggvisorna har levt kvar längre än de flesta andra visgenrer. Många visor, som t ex vallvisor, blev ofta barn-

visor när de förlorat sin ursprungliga funktion. En anledning till detta är naturligtvis, att när det gamla bondesamhället successivt försvann med alla dess funktioner, så fanns fortfarande behovet av barn- och vaggvisor kvar. De kom lika bra som förut till pass när man skulle vyssja barnet till sömns och lärdes på det sättet fortfarande från mormor eller mor.

Kvinnan som spelman????

Det låter säkert konstigt för många det här, med kvinnan som "spelman". Man har ju med säkerhet kunnat konstatera, att kvinnan varit en utomordentlig instrumentalist, när det t ex gällt att spela horn och lurar, men när det gäller fiolspel har det varit tystare. Alla storspelmän vi känner till från 1800- och 1900-talets början har ju varit män, och bland "Svenska Låtars" alla delar finns bara en enda kvinnlig spelman upptecknad, nämligen Maria Sohlberg, från Foss i Bohuslän. Återigen får man fråga sig, om någon någonsin brytt sig om att forska i det här. Gunnar Ternhag som tidigare jobbat på Svenskt Visarkiv och som numera jobbar på Dalarnas museum och som sysslar just med inspelningsverksamhet, har hittat en hel del intressanta uppgifter om kvinnan just som spelman. I några rese-schildringar från 1700-talets mitt gjorda i Dalarna bl a av Linné, berättas om "hur pigan kom fram med fiolen" och om att det var kvinnfolk som överhuvudtaget skötte sysslan att spela fiol. Detta gäller alltså ett par socknar i Dalarna, och kan alltså inte gälla som något generellt påstående, men det är i alla fall alldeles tillräckligt för att luckra upp och ifrågasätta den allmänt vedertagna uppfattningen, att det är uteslutande män som varit spelmän i det gamla bondesamhället. Vad gäller

dagens spelmansliv är saken helt annorlunda. Mängder av tjejer från hela Sverige spelar i olika spelmanslag och lär sig låtar och dialekter på exakt samma sätt som sina manliga kollegor. Det här är ju dessutom ett alldeles nyvaknat intresse. Om så där tio år är det säkert lika vanligt att se en tjej som en kille spela de gamla låtarna...

Kvinnan som traditionsbärare

Man kan lugnt säga, att kvinnan har och har haft den dominerande rollen när det gällt den vokala traditionen. Det har ju inte bara gällt fäbod-musiken, vaggvisorna, spinnvisorna och arbetsvisorna, utan hela den vokala traditionen överhuvudtaget. De flesta upptecknade koralerna (gamla psalmer) har gjorts efter kvinnor, koraler som haft en fantastisk ornamentik och ålderdomlighet. Det gäller även kärleksvisor, skämtvisor, polsktrallar osv. Tom när vi kommer till en så utpräglat manlig visgenre som sjömansvisorna, så har dom mest bevarats genom kvinnorna. Kvinnorna lärde sig kanske visorna av sina män, och sjöng dem sedan för sig själva som förströelse och använde dem som barnvisor. I Svenskfinland lever på detta sätt en mängd gamla sjömansvisor kvar, visor som kanske annars skulle ha försvunnit med dom gamla segelskutorna. De största traditionsbärarna i vår tid på det vokala området har också varit kvinnor: Svea Jansson, Lena Larsson från Bäckebo i Bohuslän och Ulrika Lindholm från Frostviken i Jämtland, kvinnor med hundratals visor i sin repertoar. Och så finns det kvinnor som Signe Widholm från Bergsjö i Hälsingland, som ägnade hela sitt liv åt visor och visforskning och som hade studiecirklar och alltid delade med sig av sitt kunnande. ■

"Det är först nu vi börjat öppna käften och säga ifrån"

Städerskornas strejk är kvinnokampens gruvstrejk. Deras styrka och solidaritet har fått alla kvinnor att räta på nacken. De har sagt ifrån: vi är inte längre reservarbetskraft, vi har kommit till produktionen för att stanna, vi respekterar vårt arbete och kräver betalt för det — för vi vet att det är viktigt. De har gjort synligt hur livsnödvändigt det osynliga kvinnoarbetet är: städandet, vårdandet, omhändertagandet. Nästa gång vi går på ett nystädat golv, hemma eller på jobbet, vet vi att detta är resultatet av en människas arbete. Nea Carlsson-Townsend har pratat med Doris och Inga-Lill när de gick strejkvakt en blåsig vinterdag utanför Billingeus.

ASAB har haft hand om städningen på Billingeus ett år. När ASAB tog över fick städerskorna bara hälften så lång tid som tidigare till att städa varje rum.

"När ASAB tog över blev vi lovade att vi skulle tjäna lika mycket som tidigare. Vi skulle få bättre redskap och maskiner. Så att det inte skulle bli så tungt. Men vi har inga såna grejor sett till. Så när en ASAB-chef var uppe frågade vi honom. Då sa han att "maskiner, det är ni själva." (Ingalill)

"Vägrar du arbeta?" — Ja. — "Du är avskedad."

Ingalill: ... Vad vi reagerade mest på var att en ASAB-chef sa i TV att alla ASAB:s städerskor har 16 kronor/tim. Då ringde en av dom andra städerskorna upp till Aktuellt och sa: Håll i er, för här går vi för 11,68. Men det tog dom inte med.

Nea: Hade det stor betydelse att städerskorna börjat strejka på andra ställen?

I: Det hade det. Då sa vi att får inte vi igenom våra krav då gör vi likadant.

Doris: Vi hade haft ett möte kvällen innan strejken. Vi samlades allihop och pratade igenom hur vi skulle göra. Om vi skulle strejka.

I: Sen på onsdagen när vi kom upp då så kom distriktschefen, med tre till från ASAB i släptåg, och frågade oss: "Vägrar du arbeta? — Ja. — Du är avskedad, lämna arbetsplatsen. — Vägrar du arbeta?" Så där höll han på tills han gått igenom alla.

Sen på torsdagen skulle dom låsa oss ute. Men vi var smarta och smet in när gästerna gick ut. Och vi direkt upp på våningarna och blockerade alla städförråd.

N: Hur har gästerna ställt sig?

I: Dom tycker det är obehagligt. Många gånger har dom klagat på städningen, och många har inte släppt in städerskorna överhuvudtaget för att dom är strejkbrytare.

D; Städningen sköts väl av städledare. Och deras barn och karlar och släkt och bekanta. Sen har ju en del blivit tvingade från arbetsförmedlingen dit upp. Annars riskerar dom att inte få det där arbetstillståndet, eller vad

det var. Finska flickor som inte begriper ett ord svenska. Dom tror dom kan lura dom precis vart som helst alltså. Det är bara att stoppa ett papper i handen på dom, dom förstår ju ingenting. Det har vi ju to m hört att det är bra med den finska arbetskraften för dom förstår inget.

Det är ju så många som står på vår sida

N: Har ni fått stöd från omgivningen?

I: O ja massor, för det är ju så många som står på vår sida.

Det är ju många ASAB har ringt till, såna som har jobbat där tidigare, och bett dom jobba. Men dom har sagt: Kommer aldrig på fråga, så länge det pågår strejk. Vi håller på våra kamrater.

D: Vi känner gott stöd bakom oss. Vi har ju fått stöd från städerskorna i gruvan, och hamnarbetarna i Göteborg, dom var uppe med 2500. På Volvo här i Skövde har dom samlat in pengar till oss, och på stan har stödkommittén samlat in.

Det är många på stan, och gäster också, som säger: Stå på er bara, det gör ni rätt i.

N: Tidningarna, hur har dom ställt sig?

I: Dom ljuger rätt bra. Den enda tidning man kan lita på är väl Skaratidningen. Dom är rätt justa. Billingeus annonserar ju mycket i dom andra tidningarna.

ASAB påstår att de fackligt aktiva är "uppviglare". Men vi var ju eniga allihop.

I: Fackföreningen har inte stått på vår sida. Vår ombudsman han bryr sig inte om oss, inte ett färn, han står inte på vår sida överhuvudtaget.

Han kom ju upp till oss och vi sa att vi går med på omedelbara förhandlingar om dom andra bägge blir återanställda. Och då sa han: Då har jag

inget mer att säga. Sen åkte han till Borås.

D: Vi skulle ju gått med på förhandlingar om dom hade återanställt Ragnhild och Britt-Marie.

I: Men det gick dom inte med på. ASAB sa att vi fick börja, men dom godtog inte dom andra bägge. Bara för att dom var lite mer fackligt inställda än vad vi andra är. ASAB tyckte väl att dom sprang till facket för ofta.

Vi hade en fackklubb, Britt-Marie var skyddsombud, Ragnhild var ordförande. Men den upplöste vi när vi började strejka. (Fackföreningarna har "fredsplikt" under avtalsperioderna. Om en fackklubbsstyrelse deltar i en vild strejk, kan klubben dömas till stora skadestånd. min anm.)

N: Så Ragnhild och Britt-Marie hade varit fackligt aktiva?

I: Ja, dom förstod ju mer av facket för dom hade varit med längre. Men sen påstås det ju att det är politiskt styrt, bara för att en av flickorna är politiskt intresserad. Då menar ASAB att det är dom som viglat upp oss andra till att strejka. Men vi var ju eniga allihop.

D: Vi har våra möten titt och tätt och bestämmer hur vi ska göra från dag till dag.

I: Dom vill ha det till att det är politiskt alltihop bara för att en tjej håller på med politik. Men som vi har sagt, det har inget med politik att göra.

Fler kommer att bli aktiva i facket efter strejken.

N: Känner ni er starkare av att ha strejkat? visat att...

I: ... att vi vågar ja.

D: Det är ju inte meningen att man ska säga tack och ja, ja jag ska göra så och så. Utan man ska ju ha rättighet att yttra sig. Men så är det nog mycket här. Det är nog många som får säga "tack och ja, det ska jag göra".

N: Tror ni att ni blivit modigare av strejken? Vågar stå på er mer när nåt är fel?

D: Ja, det tror jag absolut. Vågar säga till mycket mera. Det är ju inte meningen att vi ska gå och tiga. Det har vi fått göra många gånger. Jag har gått och tigit många gånger.

I: Ja, säger vi emot städledaren, då är vi "arbetsovilliga". Det är bara att tiga och ta emot.

Det är nu som vi har börjat öppna käften, som vi har vett till att säga ifrån.

N: Om ni får igenom era krav nu, kommer ni att ställa fler krav då? Det verkar ju vara mycket som är fel?

I: Ja, är det nåt som är fel då kommer vi ju att säga ifrån.

D: Det är inte meningen att vi ska gå och finna oss i allting. Så när man vet hur mycket dom tjänar på oss också. ASAB har ju 30—35 kr/tim för oss. Dom stoppar ju över hälften i egen ficka.

N: Är det inga fler än Britt-Marie och Ragnhild som är aktiva i facket?

I: Nej, inte så alltså. Jag har ju inte varit med i fackföreningen förrän jag började jobba där uppe.

D: ASAB ser ju helst att vi inte är med i facket.

I: För då menar dom att då kan dom göra som dom vill.

N: Tror ni att fler kommer att bli aktiva i facket efter strejken?

D: Det tror jag. I varje fall jag kommer att gå på mötena.

I: Det är ju där vi kan framföra våra krav. Annars blir det ju att vi får bara tiga och ta emot. Vi har blivit behandlade som löss.

Det är ju först nu vi börjat öppna truten och säga ifrån. Det har vi aldrig vågat göra förut.

nea carlsson-townsend

Historik

- 13 våningsstäderskor på hotell Billingeus i Skövde strejkar sen onsdagen 11:e december.
- Städerna kräver en lön på 16 kr/tim. ASAB erbjuder 14.10.
- ASAB avskedar två av städerna, Ragnhild Andersson och Britt-Marie Johansson, som de menar har agiterat bland kamraterna.
- De övriga 11 erbjuds återanställning. Men de är eniga om att inte återgå om inte alla blir återanställda. Kravet på 16 kr/tim. står kvar.
- Städerna stämmer ASAB inför Arbetsdomstolen, för de olagliga avskedandena.
- 15 januari avskedas samtliga strejkande städerna på Billingeus med omedelbar verkan.

Fakta om ASAB

ASAB är bara en liten del av ett imperium. Halva företaget ägs av det danska International Service System, ISS, som har 40 000 anställda i 16 länder. Andra halvan ägs av Wallenbergföretaget Electrolux. Under 1974 omsatte ASAB 175 miljoner kr och har därmed nära hälften av städbolagens totalmarknad. I år räknar bolaget med att siffran ska stiga till ca 200 miljoner kr. Sedan 1968 har den ökat med ca 18 % per år. Vinsten uppgick 1973 till 7,3 miljoner kr. För 1974 tror ASAB att den blir 7,7 miljoner kr. Det betyder en avkastning på ca 14 %. I november arbetade 8 290 personer åt ASAB. Antalet tjänstemän var 650 och antalet övrig personal, mest städpersonal, 7 640 personer, varav många på deltid. (Ur en notis i DN 18 jan. 1975).

Stöd de strejkande städerna!

Pg 33 45 62-6

Skövdestädernas stödfond

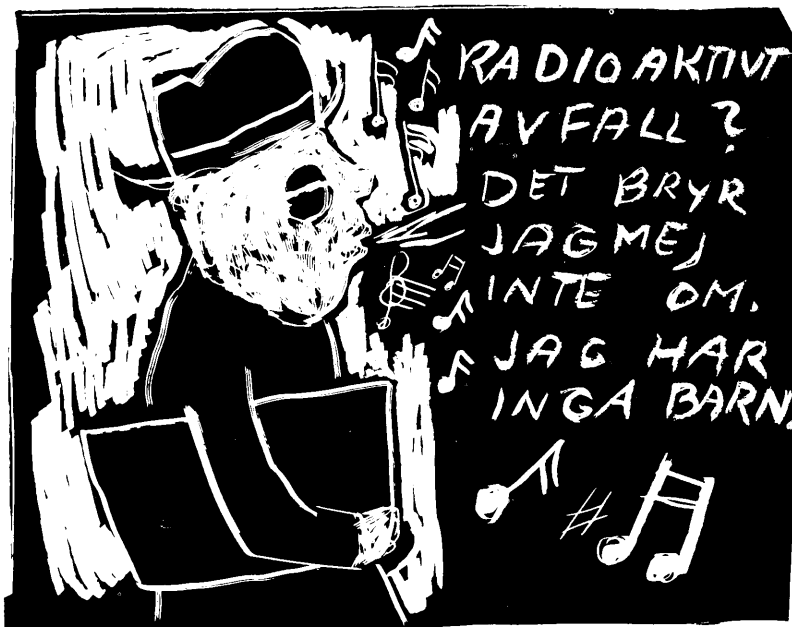

Grafik av
Kerstin Abram-Nilsson
ur Sveket mot framtiden

NEJ TILL KÄRNKRAFT

Det är inte vi som behöver kärnkraften. Det är kärnkraften som behöver våra pengar.

Hannes Alfvén

Mot kärnkraften engagerar sig alltfler, såväl organisationer som enskilda.

Sedan 1973 arbetar KMA — Kampanjen Mot Atomkraften — över hela landet med möten och namnlistor. Drivande kraft bakom KMA är miljövårdsgrupperna, men också andra organisationer har ställt sig bakom.

Fältbiologerna och Jordens Vänner hör till de organisationer som själva aktivt bekämpar kärnkraften, i samarbete med KMA eller på egna initiativ. Centrum för Tvärvetenskap i Göteborg hör också till de aktiva organisationerna.

I Stockholm är det bl a Alternativ Stad som tagit initiativ till en samlad kampanj mot kärnkraften. Hösten 1974 bildades Aktion Stoppa Kärnkraften, ASK. Den stöds förutom av Alternativ Stad av ett dussintal organisationer,

bland dem Socialistisk De-
batt, RMF, Förbundet Kom-
munist, CUF i Stockholm,
Stockholmsdistriktet av SKV.
ASK har antagit ett uttalande
där man framhåller att det in-
te finns något oupplösligt
samband mellan ökad energi-
konsumtion, sysselsättning
och levnadsstandard. Man vill
inför avtalsförhandlingarna
understryka att det *inte* finns
någon motsättning mellan
kravet på att stoppa kärn-
kraften och de krav som ställs
för en rimlig standard av sto-
ra löntagargrupper. Energi-
analyser har pekat på att
största delen av den ökade
energianvändningen har gått
till strukturförändringar och
inte till att höja människornas
välfärd.

Under första hälften av
mars — inför framläggandet
den 10 mars av regeringspro-
positionen om energiförsörj-
ningen — kommer de oli-
ka antikärnkraftsorganisatio-
nerna att ordna en rad aktivi-
teter. KMA inleder den 1 mars
med möte i Skandinavium i
Göteborg. Fältbiologerna har
sin aktionsvecka mot kärn-
kraft 10—15 mars. ASK plane-
rar en kampanj, som i skri-
vande stund dock inte är de-
finitivt beslutad. ■

Mirre Hofsten

Några lästips

Gratis kan man få "Anti-
kärnkraftsbroschyren". Den
kan beställas från Jordens
Vänner, Box 9062, 102 71
Stockholm.

Några böcker:

Per Kågeson, Stoppa Kärn-
kraften! Prisma.

Hannes Alfvén m fl, Atom-
kraft. Miljöförlaget.

Björn Eriksson m fl, Om ener-
gialternativ. Miljöförlaget.

Namnlistor mot kärn/atom-
kraften kan rekvideras från
Box 250 11, 750 25 Uppsala.
Skriv bums om ni vill hinna
vara med på namninsamling-
en!

HAVANDE?

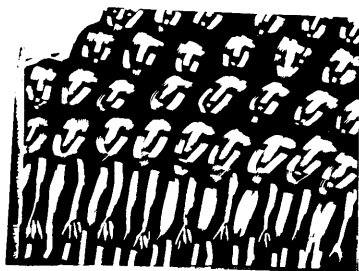
FLYTTA FRÅN KUSTERNA!

FOSTER OCH
SMÅ BARN
ÄR KÄNSLIGAST
FÖR RADIOAKTIV
STRÅLNING.

UPPMUNTRA INTE

UNGA
MÄNNISKOR
ATT BOSÄTTA SIG
I KOMMUNER
DÄR
KÄRNKRAFTVERK
PLANERAS.

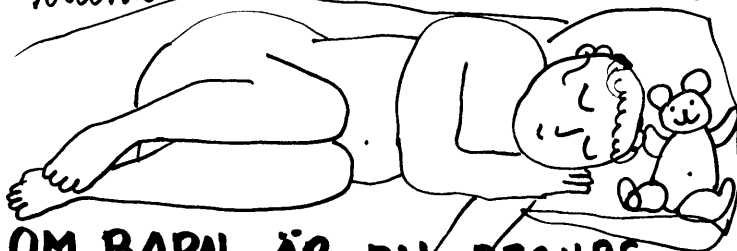
DET ÄR ETT SVEK!

Teckningar ur en antikärnkrafts-
pamflett.

VET DU OM ATT MÄNNISKOFOSTER ÄR
100 gånger känsligare för strålning än
ruina

OM BARN ÄR EN RESURS
ÄR DETTA RESURS FÖRBRUKNING

DEBATT

6 timmars arbetsdag

Debatten om 6-timmarsdagen går vidare. I förra numret bemötte Birgit Lundin Kajsa Ohrlanders och Ann Mårtens artikel i Vi människor 3/74. KO och AM driver 6-timmarskravet med målsättningen att arbetet inte får inkräkta alltför mycket på familjen menade BL. Kravet på 6 timmars arbetsdag får inte föras ensamt utan måste kopplas till andra krav: bryt kärnfamiljens isolering, kortare resor mellan arbete och bostad, utbyggd kollektivtrafik, bibehållen lön. Kajsa Ohrlander och Ann Mårtens svarar här på Birgits kritik.

6-timmarsdagen har fått en enorm uppslutning bland kvinnorna, därför är det viktigt att noga definiera de krav som ställs så att mönstret från tidigare arbetstidsförkortningar inte upprepas — att det leder till ytterligare utslagning och rationalisering. Vi Människor återkommer till frågan i en diskussion där vi bl a tänker ta upp följande frågor: gynnar 6-timmarsdagen kärnfamiljens privatisering, konsumtionssamhället och fritidsideologin eller bidrar den till att bryta familjens isolering och ge tid som används till ökad facklig-politisk-kulturell aktivitet? Kommer männen att ta sin del av hemarbetet och umgänget med barnen så att kvinnorna kan frigöras från huvudansvaret för hemmet? Och hur mycket tid kommer de att ta till mer övertidsarbete? Blir det fler jobb för kvinnorna? Är 6-timmarsdagen ett kvinnokrav medan männen med sin djupa förankring i arbetslivet ställer sig mer kallsinniga? ■

Birgit Lundin polemiserar mot vår artikel i "Vi Människor"

3. 74. Hon har läst artikeln som fan läser Bibeln.

Vi skriver bl a "vi kämpar för ett samhälle där män och kvinnor delar på ansvaret för produktion och samhällsliv och lika solidariskt delar på ansvaret för familj och barn."

Detta har hon tolkat som om vi är emot kvinnans rätt till arbete. Hon skriver själv "Det här ska inte tolkas som om jag är motståndare till kravet på 6 timmars arbetsdag. Det ska tolkas som att jag är emot KO:s sätt att driva frågan."

Hur vill då BL driva frågan?

Är det inte samma gamla misstänkliggörande av all kamp som riktar sig mot kapitalet som den borgerliga kvinnorörelsen alltid ägnat sig åt. Kapitalet ska vi ju inte avslöja och angripa — vi ska rikta kampen mot mannen !!

När vi nu har en gemensam plattform att kämpa på, där vi kan ena arbetande kvinnor, hemmafruar, unga, äldre, lågavlönade och utslitna för ett slag mot kapitalets utslagning och för rätten till arbete — då slår BL vilt omkring sig. Beskyller oss för att driva kravet "isolerat", för att driva det i "tongångar" som känns igen från liberalernas krav på halvtidsjobb under 60-talet...

Vad är det för argumentering — vart vill BL komma?

Hon utgår från ett fullständigt felaktigt resonemang om att KO skulle ha drivit linjen "Sluta jobba kvinnor"... Vilken märklig försyn har då avhållit samma KO från att störta sig ut i kampen för hemmafruarnas bevarande?

Det är många som talar om arbetarklassens kvinnor men få som verkligen undersöker de problem som finns idag. En socialistisk och revolutionär kvinnokamp måste utgå från arbetarklassens kvinnors livsvillkor och krav. Hur ska kampen annars kunna engagera och organisera arbetarkvinnorna? Tar man bara upp det som att kvinnornas kamp gäller att få samma villkor

som mannen har, tar man inte upp problemen som de står idag för flertalet kvinnor.

Kärnan i vår artikel och vårt sätt "att driva frågan" är att vi utgår från de problem som förvärvsarbete idag medför för kvinnorna. När vi skriver att problemen är stora idag för kvinnorna (och männen och barnen) är det för att vi vill mana till kamp för att lösa dessa problem — inte för att kvinnorna ska stanna hemma.

Det står säkert klart för de flesta som läst artikeln!

Lika nödvändigt som att utgå från arbetarkvinnornas verklighet är att göra en klar analys av den feministiska ideologin, ty kvinnokampen i Sverige har en starkt borgerlig tradition.

Den borgerliga kvinnorörelsen har sällan eller aldrig tagit fram hur utslitning och utslagning format och formar både männens och kvinnornas roller; hur det arbetsliv som kanske kräver tio, elva timmars arbetsdag — med resor, övertid, skift, tidiga morgnar och uttröttande dagar gjort att männen tvingats satsa fullt ut för att behålla ett bra jobb, för att få en hygglig lön. Detta tunga utslitande arbetsliv har tvingat kvinnorna att stå tillbaka, ty det blir för utslitande, för omöjligt för både man och kvinna att satsa fullt ut på jobbet. Kvinnorna har värjt sig och värjer sig. Nästan varannan av alla kvinnor som arbetar har deltid och de allra flesta av dem söker också deltid. Fortfarande "väljer" många att vara hemma — åtminstone medan barnen är små.

Den borgerliga kvinnorörelsen har heller aldrig tagit frågan om barnen på allvar. För arbetarkvinnorna har ett av de stora problemen alltid varit barnens väl. Så länge samhället inte tar sin del av ansvaret för barnen och bygger bra och kostnadsfria daghem och fritidshem för alla

barn, så länge kommer kvinnorna också att stå tillbaka i arbetslivet och känna sitt huvudansvar hemma. Det är fortfarande kvinnorna som privat bär huvudansvaret för barnen — hela den kommande generationen. Trots att ca 55 procent av alla förskolebarns mödrar arbetar är det endast 6 procent av alla förskolebarn som har daghemsplats och lika många har plats hos dagmamor. Vem tar hand om de övriga?

I kvinnodebatten har det ofta gjorts till en moralisk fråga — detta att vara hemma eller yrkesarbete. Det är ett borgerligt synsätt. I stället måste vi arbeta på att ena alla utnyttjade och utsugna kvinnor, alla lågavlönade, arbetslösa, unga och gamla kvinnor kring kamp för en förändring av det arbetsliv som gör att många kvinnor "väljer" att stå tillbaka, väljer deltid — trots att det innebär sämre löner och sämre jobb.

Vad vi beskriver är hur kapitalet styr utvecklingen. Det visar sig i att kvinnorna får de sämsta, monotonaste och lägst betalda jobben. Att detta leder till problem för kvinnorna visar sig i den höga andelen deltidsarbetande kvinnor.

Den beskrivningen vill BL ersätta med att kvinnorna på 60-talet "på allvar börjar tröttna på att vara mödrar och hushållerskor." Vi tror att den tröttheten har funnits sedan längre tillbaka men att någon lösning aldrig har givits arbetarklassens kvinnor.

Vår uppgift måste vara att se till att den utveckling som pågår inte sker på kapitalets villkor som hittills varit fallet och som bl a leder till att så många tar deltidsarbete. Vi måste bekämpa det faktum att kvinnans deltagande i produktionen sker till priset av en ökad arbetsbörda och en ökad utslitning. Vi måste kämpa för att det ska vara möjligt att kombinera arbete och barn för både män och kvinnor.

När BL skriver och ironiserar över vårt sätt att driva kravet på 6 timmars arbetsdag avslöjar hon en cynism och en oförmåga att fatta arbetarkvinnornas situation och solidariserar sig med den. Det är för att det ska vara möjligt att ha både arbete och barn, för att männen ska kunna frigöra sig från sin roll som prestationsinriktad produktionsfaktor och kvinnan från sitt ensamma ansvar för barnen som vi måste driva kravet på 6 timmars arbetsdag. BL har inte förstått vilken grundläggande förändring av samhällets organisering detta krav innebär när hon jämför ställer det med liberalernas krav på halvtidsjobb på 60-talet.

8-timmarsdagen bygger på den gamla typen av familj där mannen arbetar och tjänar pengarna och kvinnan sköter hem och barn. Det var de förhållanden som gällde på 10- och 20-talen när kampen för 8-timmars arbete, 8 timmars fritid och 8 timmars vila var aktuell. Då skulle 8 timmars arbete räcka för att försörja en familj. I dag krävs mer arbete för att klara familjen med normal standard utan bidrag. Idag arbetar även kvinnorna och arbetsbördan och trycket på familjen blir alltför tung.

6-timmarsdagen med full lön är en rimlig kompensation.

6 timmars arbetsdag för alla med full lön är ett viktigt krav. Det är konkret och kan drivas fackligt — men det får givetvis inte drivas isolerat. Det har vi aldrig hävdad.

I kampen för verklig rätt till arbete för kvinnorna är kravet centralt. En 25-procentig nedskärning av arbetstiden ger dessutom utrymme för fler människor i arbetslivet — inte minst många av de kvinnor som nu är arbetslösa eller arbetar deltid. En kortare arbetsdag skulle minska arbetsbördan

och det hårda trycket på familjen. Det skulle ge både kvinnor och män mer utrymme för fackliga, politiska och kulturella aktiviteter och kunna bryta familjens isolering. Det skulle göra det möjligt för föräldrar att vara med i daghemsföreningar och föräldraföreningar på skolorna, vara med och bestämma om barnens förhållanden och framtid. 6 timmars arbetsdag skulle lägga grunden för förändrade roller för både män och kvinnor — för lika rätt till arbete och lika rätt till barn.

Vi måste se till att kravet inte dribblas bort av regeringen och LO-pamparna. SAP diskuterar att genomföra det i etapper och börja med småbarnsföräldrar som ska kompenseras försäkringsvägen genom skattepengar. Det är en farlig lösning. Det är kapitalet som ska betala och inte vi själva.

Tvingar vi fram en kortare arbetsdag så kommer arbetsgivarna att göra sitt bästa att ta tillbaka det de tvingas ge genom att öka arbetstakten, ökat skiftarbete — 2-skift i stor skala. Dessa försök kan vi endast motarbeta genom en stark och enig mobilisering i facket, hög aktivitet på basplanet och lokal förhandlingsrätt.

Kravet måste drivas i fackföreningarna med 7 timmars arbetsdag för alla med full lön i nästa avtalsrörelse och 6 timmars arbetsdag före 1980.

Kravet på 6 timmars arbetsdag står inte i motsättning till kravet på likalön och högre lön för alla — både män och kvinnor, som BL tycks tro. Varför skulle det göra det? Vi måste ju ha löner vi kan leva av även med 6 timmars arbetsdag — och lika lön för lika arbete!

Om vi alltså enas på bred front kring kravet på 6 timmars arbetsdag kan vi göra denna kamp till en etapp på vägen mot ett socialistiskt samhälle. ■ Ann Mårtens

Kajsa Ohrlander

TIDSKRIFTER

Kvinnobulletinen dec /74

innehåller intervjuer med kvinnor som jobbar bl a inom Handels, kontor och sjukhus. Avtalsrörelsen och facket tas upp. En artikel handlar om knark, sex och könsroller. Kvinnor på Irland och Melka i Portugal är ämnen för andra artiklar.

Hertha 6/74

är ett temanummer om barn som bl a i flera artiklar tar upp papprollen. Också daghemmen och barnmiljön diskuteras, bl a i ett samtal med Rita Liljeström.

Morgonbris dec-74

är också ett temanummer om barn. Ylva Ericsson, en av dem som arbetade med socialdemokratiska familjeprogrammet, kritiserar förslaget till nytt parti-program som hon anser bygger på en föråldrad uppfattning om människornas roll i samhället. Också i Morgonbris ställs kravet på 6-timmarsdag och ökad takt i daghemsbyggandet.

Pockettidningen R

nr 5 *Frihet, jämlikhet, socialbidrag*

handlar om "mål och medel i Socialutredningen". Betänkandet är erkänt svårbegripligt och ogenomträngligt och R har valt att kommentera det på sitt speciella sätt. I stället för att debattera de 670 tätskrivna sidorna har man gått ut till ett antal experimentinstitutioner och intervjuat dom hur det är att försöka förverkliga de "övergripande målen" demokrati, jämlikhet/solidaritet och trygghet. Det blir en avslöjande beskrivning av socialvårdens egentliga funktion i ett samhälle som vårt.

nr 6 *Vändpunkter*

R har kritiserats för att hela tiden bara visa den negativa sidan av allting. I det här numret har man tagit kritiken ad notam och låter sex personer som "klarat sig" berätta om det som blivit vändpunkten i deras liv. Där finns tjuvar, knarkare, alkoholister, mentalpatienter. Gemensamt i alla intervjuerna är dels att dom visar

hur oerhört svårt det är att ta sig ur vårdapparaten när man väl en gång fastnat där, dels att dom leder till frågan: vad innebär det egentligen att "klara sig"?

Ordets makt

heter en ny tidning som ges ut av Författarcentrum, Författarförlaget och bokförlaget Prisma. Den vänder sig till skolor och lärare med målsättningen att "ta upp sånt som händer i samhället just nu — sånt som inte står i era läroböcker. Men vi vill också visa hur litteratur fungerar i olika tidslägen", bl a genom utdrag ur romaner, dikter och noveller. OM utkommer med fyra nummer per år och prenumerationspriset är 25:50 + moms. Adressen är Bokförlaget Prisma, 104 30 Stockholm 45.

Det första numret handlar om språket och den makt det innebär att behärska språket, nr 2/74—75 är en alternativ yrkesvägledning för eleverna, ett temanummer om arbetsvillkor i olika jobb.

BÖCKER

Anna-Lisa Bäckman: *Fia i folkhemmet. Cavefors*

Det är inget särskilt med Fia. En vanlig tjej med rakt, hängande, gråbrunt hår och grå ögon. Hon älskar Björne, dom blir med lägenhet i Storholmen och med barn. Björne växer i rollen som Försörjare och blivande Far. Fia famlar hjälplöst bland veckotidningarnas heminredningsideal, köpcentrums konsumtionshets, modersmytens krav. Hon är nära att få missfall och läggs in på sjukhusets BB-avdelning.

Där möter hon en verklighet långt från reklamens moder-barnlycka. Hon får besök av en klasskompis som blivit FNL-are och kvinnomedveten. Det är ungefär lika obegripligt för Fia. Hon träffar en grannfru som har en perfekt hemmafruorganisation. Alla utom Fia tycks veta vilka dom är och vad dom vill. Men hos Fia vaknar en dunkel protest. Hon vill inte underkasta sig Björne, vill inte tvingas in i en lidande, uppoffrande kvinnoroll. Vad hon vill istället vet hon visserligen inte men i instinktiv självbevaringsdrift lämnar hon Björne och Storholmen: "Utan anor traskar hon där på stadsgatan fast hela hon är produkten av en handfast historia. Säkert finns det nån utredning som räknat ut vad det ska bli av henne." Anna-Lisa Bäckmans bok (tidigare publicerad som följetong i Folket i Bild) är en osentimental och varm berättelse om en arbetartjej i Sverige idag, fjärran från arbetarklassromantik. Kampen mot konsumtionen är betydligt reellare för Fia än klasskampen. Det är veckotidningarna och inte vänstertidningarna som formar hennes världsbild. Men i all sin konturlöshet bär hon inom sig fröet till medvetenhet, därför att hon är född kvinna i arbetarklassen. Det ska bli spännande att läsa fortsättningen om Fias öden.

LW

AEROFLOT

**är inte bara MOSKVA
och LENINGRAD**

Vi flyger också till

JAPAN

**OST- och SYDOST-
ASIEN**

Närmaste vägen går via Moskva

**Allt fler flyger också
från Stockholm till:**

**OSLO, AMSTERDAM
och KÖPENHAMN**

MED AEROFLOT

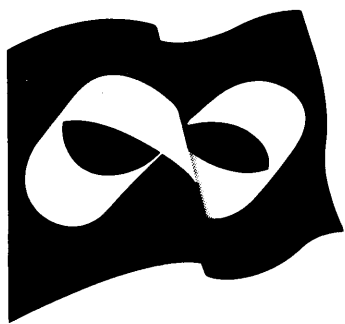
soviet airlines

Tel: 08/21 02 14, 21 70 07

Besöksadress: Sergels torg 6,
Postadress: Box 400 07,
103 41 Stockholm

VIETNAMESISK GRAFIK,
varor fr Kina, DRV, DFR Korea.

SOLIDARISK HANDEL
Kungssteng 27. Tel 08/31 86 42
(Nära T-banan, Rådmanngatan)

Konsumentägt – ett starkt skäl vara köptrogen

Konsum och Domus ägs av medlemmarna –
konsumenter som du och jag. Som delägare har
vi rätt till överskottet.

I Konsum och Domus får
du återbäring på allt du
handlar. Även till
exempel på tid-
ningar, tobak och
frukt. Det lönar sig
att vara köptrogen!

Öppna här

rätt	12	27	41	56	74	rad
------	----	----	----	----	----	-----

SNABB* BINGO
Full rad ger 100

4 rätt ger 50	3 rätt ger 10
2 rätt ger 5	1 rätt ger 2

K/1 Serie E - 164

SNABB-BINGO

Öppna denna lucka och se om du fått	Har du vunnit kan du välja
VINST	CHANS

KVITT eller DUBBELT

18	17	16	15	14
ger 50	ger 25	ger 15	ger 5	ger 2

Chansen på dubbel vinst. Läs på loffens baksida

KVITT ELLER DUBBELT

1	2	3
Öppna här		
LUCKORNA ÖPPNAS I NUMMERFÖLJD. Ess räknas som 1 eller 14		
21	ger	100
20	ger	19
18	ger	10
17	ger	5
50	ger	2

S/1 Serie 239 *

"21"

13 rätt ger 1. vinst

12 rätt ger 2. vinst	11 rätt ger 3. vinst	10 rätt ger 4. vinst	9 rätt ger 5. vinst
----------------------	----------------------	----------------------	---------------------

L/2 Serie 731 *

13 RÄTT

Samtliga kostar per kartong om 1.000 st. kr. 50.— inkl. moms. Samtliga finnes med garanterade vinster för 500.—

Porto tillkommer.

FORENINGSTRYCK minimum 25.—

Prov sändes på begäran.

G.V. GAJNER AB

Box 41 • 161 26 Bromma
Kvarnbacksvägen 67
Telefon 08/25 84 00, 25 84 75

NOTISER

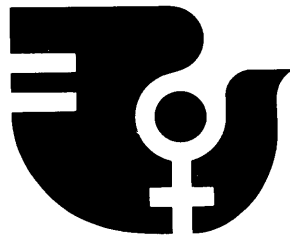
Från jämställdhetsdelegationen:

Fler flickor i tekniska yrken

är ett nytt projekt från delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Man har tillsatt en referensgrupp av flickor från tekniska linjen på gymnasiet. Dem ska man följa in på arbetsmarknaden, påverka arbetsgivare och stödja flickorna. Genom att samla deras erfarenhet hoppas man kunna komma med initiativ som blir till nytta för flickor på alla nivåer i en teknisk utbildning. Man gör också en enkät bland samtliga flickor i årskurs 3 och 4 på tekniska linjen samt bland kvinnliga ingenjörer. F n är 4—5 % av eleverna på tekniska linjer flickor. Inom högre utbildning är andelen 10 %.

Rätten att vara människa

är Delegationens bidrag till Internationella kvinnoåret. Det är en utställning om mannen och mansrollen gjord av Marit Paulsen, Sture Andersson och Georg Sessler och byggd på de intervjuer de gjort till sin bok. Den "behandlar samspelet mellan man och kvinna på flera områden i livet: barnens värld, tonåringarnas verklighet, ansvarsfördelningen i hemmet, vårt sexuella samspel, att vara förälder, vem styr vårt samhälle?, manligt och kvinnligt i arbetslivet osv". Utställningen är gjord på uppdrag av Delegationen, stöds av Socialstyrelsens nämnd för hälsouppllysning och produceras och distribueras av Riksställningar, 08/63 51 80. SKV har för sina avdelningars räkning beställt exemplar av utställningen.

Internationella kvinnoåret 1975

Internationella kvinnoåret har inletts. I Sverige har Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor i uppdrag att "stimulera och samordna aktiviteter i anslutning till kvinnoåret". SIDA och Svenska FN-förbundet samverkar med delegationen i det arbetet. Ett resultat av samarbetet är bl a en folder, som ger kortfattad information om kvinnoårets syfte och bakgrund. Avsikten är att sprida den till personer som bör ha tillgång till sådan information för att kunna föra den vidare och stimulera till aktiviteter i organisationer m m.

Man har också framställt ett original till emblemet ovan som FN fastställt för kvinnoåret och som symboliserar mottot för det: jämställdhet, utveckling, fred. I fredsduvan urskiljs likhets-tecknet för jämställdhet och det biologiska tecknet för kvinna. Duvans rörelse framåt symboliserar utveckling. Emblemet kan tryckas t ex på brevpapper eller som vinjetter.

Symbolen återkommer på ett kampanjmärke av plåt, 32 mm/diameter som kostar 1 kr/st. Också klistermärken med märket finns att köpa i kartor om 20 st à 5 kr/st.

Beställningar görs hos Svenska FN-förbundet, Box 150 50, 104 65 Stockholm 15, tel 08/44 98 35.

Kvinnan i DDR

Hur är likaberättigandet förverkligat i ett socialistiskt land?

Böcker

Broschyrer

Filmer

hos

DDR KULTURCENTRUM

Mäster Samuelsgat. 71, 111 27 Stockholm
Tel. 08/21 29 58, 21 29 64

Kvinnokultur — visst finns den!!!

● pjäsen *Jösses Flickor* på Stads-teatern i Stockholm (som vi presenterade i förra numret) går för fulla hus. Jösses... handlar om mycket som vi känner igen från SKV:s historia. Pjäsen går så bra att den kommer att spelas 6 dagar i veckan under våren. Gästspel på andra orter i Sverige är också aktuellt...

● några nya kvinno-skivor: *Kvinder i Danmark*, den norska *Jente-loven* (med bl a sånger från en pjäs om den norska städerske-strejken) och den nya svenska kvinno-skivan *Tjejcrown*, som vi skrev om i förra numret. Alternativ musik till Svensktoppen... Samtliga skivor kan beställas från SAM-distribution, Fack, 185 00 Vaxholm.

● utställningen *Kvinnfolk* på Kulturhuset i Stockholm 14 februari—16 mars. Den består egentligen av flera olika utställningar, bl a: *Livegen—Eget liv* från Göteborg (tidigare presenterad i Vi Män-skor), en fotoutställning byggd på boken *Arbeta* — inte slita ut sig av Ann Christine Eek, Kajsa Ohrlander, Ann Mårtens, en nyproducerad utställning om Kvinnokultur, som skildrar kvinnans historia, kvinnoarbetets betydelse m m. Dessutom visas verk av kvinnliga konstnärer; Anna Sjö-dahl, Lena Cronquist, Monica Sjöo, Rauni Liukko, Gunwor Nordström, Sandra Ikse-Bergman. I anslutning till det görs en analys av kvinnliga konstnärers sociala och ekonomiska situation från slutet av 1700-talet till början av 1900-talet. I samband med utställningen blir det en bred programverksamhet.

Göteborg

Länsmansgårdens Tobak

Daggdroppegatan 2 - Tel. 54 45 72

SJÖBERG & FERM AB TV- & RADIOAFFÄR

Ringvägen 129, Tel. 44 65 65
116 61 STOCKHOLM

Förstamajboken blir kvinnornas bok! Sista inlämningsdag 15 mars

FÖRSTAMAJBOKEN 1975 SKA HANDLA OM KVIN-NOR, om kvinnornas liv och arbete. På det sätt som Du tycker att Du bäst kan berätta, i ord eller bild, i dikt eller novellform — ge oss Din första upplevelse av att vara kvinna. Berätta hur det känns att åldras som kvinna, minns Ditt liv, dela med Dig av Dina erfarenheter.

Vi vill ha kvinnornas gömda historia, tjänsteflickans berättelse, gamla foton, gulnade brev...

Alla är välkomna med bidrag — berätta om kvinnor Du känt, ur deras oskrivna historia.

Ge oss vad Du tycker har saknats i debatten!

Du som är gammal, och Du som var med i kvinnorörel-sens början, skynda Dig på, det finns många unga kvinnor som behöver höra Dig berätta. Ty kvinnans historia är ännu inte skriven.

Skicka ditt bidrag till **Ordfront, Fack, 104 32 Stock-holm. Märk kuvertet "Förstamajboken", ange om du vill ha bidraget tillbaka. Införda bidrag honoreras. Om du kommer på ett bra omslagsförslag, så gör det i färg. Öv-rigt illustrationsmaterial blir bäst om det är fotograferat eller tecknat i svartvitt. Se till att bidraget är kommittén tillhanda senast 15 MARS 1975 (obs förlängd inlämnings-tid).**

Förstamajboken 1975 ges ut av Ordfront, Svenska Kvin-nors Västerförbund och Grupp 8

Kvinnoseminarium och kvinnokonferens i Kungälv i maj

Veckan 18 till 23 maj inbjuder Nordens Folkliga akademi till kvinnokurs, den andra i ordningen. Den första anordnades på förvåren 1974 och blev så lyckad att det manade till en efterföljd. Akademin ligger i den lilla idylliska medeltidsstaden Kungälv som i sig är vacker men kan vara bedårande i maj. Man bor i in-ternat och har alltså på sätt och vis aktiv semester. Den enda rätta formen av semester f ö. Kursens tema är "Kvinnans arbete" innefattande hemarbete såväl som yrkesarbete. Välkända kvin-nonamn från de nordiska länderna såsom stortingsledamot Berit Aas, Norge, Anna-Lisa Hyvönen från Finland m fl garanterar att kursen blir intressant.

Weekenden 23—25 maj i anslutning till kursen har SKV:s göte-borgsdistr. reserverat på akademien för en nordisk kvinnokonferens. Vi vill i första hand vända oss till partipolitiskt obundna kvinnoorganisationer med vilka vi i fortsättningen kan söka samarbete för att föra kvinnofrågorna vidare. En del av våra länder har i vissa frågor nått längre än andra och vi har allt att vinna av ett samarbete.

Vi har tänkt att tillsammans med inbjudna org. diskutera våra möjligheter att inom och utom respektive länder stödja varann och samarbeta till allas nytta. Vi sänder i dagarna ut inbjudning-ar och kommer att presentera vårt program klart utformat i god tid till de som önskar delta i konferensen.

Internat på Nordens folkliga akademi kostar för weekenden fredag till söndag 120 sv. kr., innefattande tre mål mat och rum. Det är vår förhoppning att intresset för konferensen ska visa sig vara stort.

Evyr Andrén

USA MÅSTE FÖLJA PARISAVTALET!

Vad har hänt under de drygt 2 år sedan Parisavtalet undertecknades 27 januari 1973? Så här berättar Diane Jones, som vistats flera år i Vietnam, om sitt senaste besök:

"I slutet av januari 1974 besökte jag områden som administrerats av PRR under elva dagar. Varje människa jag mötte, såväl bönder som regeringstjänstemän, var väl förtrogena med avtalets innehåll. Varje natt kunde jag lyssna till artilleribeskjutning från Saigonposterings i närheten. Den sista natten blev det böningshus jag övernattade i beskjutet med maskingevär. Påföljande morgon kunde jag bevittna hur Saigontrupperna förde in sina stridsvagnar i det område jag befann mig. Jag förstod inte varför denna beskjutning förekom. Ty under hela min vistelse i PRR:s områden hade jag besökt flera byar och dessa var endast bevakade med lokal militia, dvs av bönder utrustade med lätta handeldvapen. Ingenstans hade jag kunnat se något som kan beskrivas som militära baser.

Vid min återkomst till Saigon fann jag att många alltså arresteras för sina politiska åsikters skull. En budistledare berättade för mig att Saigonpolisen hotat att fängsla honom för att han informerat om innehållet i Parisavtalet till några andra buddister."

(Från artikel i Philadelphia Inquirer 21 april 1974)

Dessa ord återspeglar en del av verkligheten i dagens Sydvietnam. Alltsedan hösten 1972 har USA utrustat Saigons flygvapen som idag är det tredje starkaste i världen, bara USA och Sovjet har mer plan. Dagligen utföres hund-

ratalts bombräder mot PRR-områden och hundratal ton bomber fälls.

Det finns nu drygt 20 000 amerikanska experter i Sydvietnam som tränar upp, underhåller och organiserar Saigons militära styrkor. Hundratal baser och flygfält som USA installerat under 60-talet är nu bättre utrustade än någonsin.

Det som omtalas i svenska massmedia är ofta senkommet och ofullständigt.

Ständigt får vi också höra att "USA nu har skurit ned det militära biståndet till hälften". När kommenterades följande rader från New York Times (30 september 1974):

"Framstående kongressmän har tillkännagivit att de inte varit medvetna om att en resolution som antogs av representanthuset och senaten 30 juni i år och som gäller fram till 1 oktober innehöll 350 miljoner dollar i extra bistånd till Indokina".

I Le Monde (8 oktober 1974) står följande att läsa:

"Den amerikanska kongressen planerar nu att skära ned det militära biståndet till Sydvietnam. Men siffrornas logik avslöjar inte verkligheten. President Thieu kan mycket väl få ta emot mycket mer krigsmaterial detta budgetår (som inleddes 1 juli 1974) än tidigare. Lagstiftningen tillåter nämligen Pentagon att sätta pris på stridsvagnar, kanoner och ammunition så snart dessa betraktas som 'förbrukat överskott' i olika förråd som USAs arme har utomlands. Det har hänt att priserna på vapenleveranserna satts ned till mindre än en tiondel av det officiella inköpspriset. Det som på kassakvittot ser ut som ett bistånd värt 30 miljoner dollar

representerade i själva verket material värt över 300 miljoner dollar."

Det är mot denna bakgrund vi skall förstå innebörden av de offensiva anfall som FNL nu utför. Tills vidare har dessa inte inneburit något annat än att områden som PRR kontrollerade vid Parisavtalets undertecknande nu återtagits.

Redan 6 veckor efter avtalet uppgav Saigonregeringen att dess armé erövrat drygt 10 % av Sydvietnams hela landsbygd från fienden, (dvs från PRR).

I en rapport till senatens utrikesutskott ("Vietnam May", publicerad 5 augusti 1974) omtalas att "Saigonarmén utnyttjat 16 gånger mer ammunition än kommunisterna" (dvs PRR). Detta gäller bara för artilleri och granatbeskjutning på marken. Det är endast Saigonsidan som utför terrorbombningar med flygplan.

"Det må vara att President Thieus regim är det instrument som förtrycker den befolkning som står under dess kontroll. Men det är våra dollar, vårt tekniska bistånd, VÅRT TYSTA MEDGIVANDE, som gör det möjligt för Saigonregimen att tillgripa brutala metoder gentemot dem som motsätter sig denna regims politik.

Vi är delaktiga i det öde som väntar hundratusentals politiska fångar"

Med dessa ord vände sig kongressledamoten Bella Abzug, från delstaten Wisconsin, till kongressen och det amerikanska folket 9 april förra året. I årtal har hon kritiserat USAs aggressiva politik i Indokina. Hon är inte ensam, men en vaken opinion i västvärlden kan ge ett stöd åt de krafter inom Förenta Staterna som strävar efter att förändra denna mäktiga nations utrikespolitik.

*Jan Olov Björk
Bitr. professor i matematik
vid Sthlms Universitet*

För Indokinas kvinnor och barn

Varmt tack till alla er som bidragit till den långa redovisningslista vi här kan publicera. Inte minst glädjande är det att så många inför julhelgen gav uttryck för sin solidaritet med de kämpande folken i Indokina. Hur väl våra bidrag behövs påminns vi nu om varje dag. På annan plats i detta nummer av vår tidning kan ni läsa om det. Vi skall här nöja oss med att redovisa de bidrag som inlutit sedan den 4 november förra året.

Transport 282 944:18

Hildur Lönnström, Porjus	100:—
Anny Ohman, Porjus	100:—
Mia Emshaimer, Stockholm, bössinsaml.	754:15
Piteå-Munksunds SKV-avd.	200:—
Västra SKV-avd. Göteborg	100:—
Bjurslättis SKV-avd. Göteborg	100:—
Koskullskulle-Malmbergets SKV-avd. bössins	300:—
Mölnads SKV-avd.	615:—
Rose Cho, Uppsala	15:—
Britt Marie Wallin, Stockholm	50:—
Ester Lindmark, Vännäs	25:—
Helga O. Johansson, Göteborg	25:—
Margit Palmaer-Waldén, Örebro	10:—
Maj-Britt Ehrnberg, Eskilstuna	100:—
Thea Lindahl, Karlsborgs-verken	25:—
Ragnhild Unander, Kiruna	25:—
Marja Tullberg, Solna	65:—
Stina Hammarström, Enskede	50:—
Britta Öberg, Saltsjö-Boo	100:—
Gösta B. Lindström, Norrtälje	10:—
Siv Marklund, Piteå	100:—
Gunnar Andersson, Vä Frölunda	10:—
Greta Johansson, Malmö	10:—
I.B. Josefsson, Södertälje	50:—
Rodny Ohman, Enskede	50:—
E. Nilsson, Stockholm	10:—
Maria Strömberg, Umeå	25:—
Suzanna Årman, Helsingborg	10:—
Kerstin Sedvallson, Stockholm	25:—
Edith Nilsson, Höör	25:—
Sonja Granberg, Luleå	25:—
Hanna Persson, Stockholm	20:—
Lilly Pettersson, Halmstad	200:—
H. Sandman, Harrsjö	10:—
Ebba Lantto, Kaunisvaara	25:—
Mia Westerberg, Falun	45:—
B.A. Stockholm	500:—
M. Alice Wiklund, Hägersten	100:—
Margit Unestad, Bromma	25:—
S. Wahlstein, Linköping	50:—
Edith Johansson, Uddevalla	10:—
Birgitta Wictorsson-Burström	30:—
David Nilsson, Luleå	30:—
Gulli Mellberg, Hjo	10:—
Astrid Olsson, Bollebygd	20:—
Kersti Andersson, Stockholm	25:—
Gunnel o. Kajsa Lindh, Uppsala	100:—
Eva Danielsson, Johannes-hov	20:—
Gerda Nilsson, Boden	20:—
Iris Leja, Stockholm	20:—

K. Sinha, Vittskövle	25:—
Ester Ohlsson, Johanneshov	10:—
Lilly Gräås, Hallstavik	10:—
Hildegard Liedholm, Älvsjö, Till Herman Liedholms minne	10:—
Kristina Pettersson, Tors-hälla	15:—
Ruth o. Einar Sundin, Dynäs	50:—
Karin Björk, Solna	20:—
Alice Lindström, Vä Frölunda	15:—
Signe Näsvall, Kiruna	140:—
Sigrid Bouvin, Västervik	25:—
Ottilia Fredriksson, Ramvik	10:—
Kajsa Pehrson, till minne av Ola	25:—
Anna Pettersson, Gävle	10:—
Greta Gustavsson, Kalmar	20:—
Allan Österberg, Hofors	15:—
Palmyre Magro, Johannes-hov	10:—
Irja Strand, Enskede	25:—
Ida Hultberg, Ludvika	25:—
Ingrid Ask, Malmö	25:—
Evy Jacobson, Mölndal	25:—
Ruth Svensson, Norrköping	10:—
Anna Lindberg, Norrköping	10:—
Greta Ekström, Ektorp	15:—
Olga Wikdahl, Kiruna	25:—
Lotta Melanton, Täby	15:—
Ragnhild Isaksson, Göte-borg	20:—
Margareta Varenius, Göte-borg	10:—
Anna-Lisa Lundkvist, Kumla	20:—
Dolly Gustafsson, Partille	100:—
Anita Haglund, Båt-skärnsås	20:—
Alma Ylipää, Sattajärvi	15:—
Maria Leisjö, Farsta	30:—
Britt Kling, Johanneshov, till Elsa Svartengrens minne	25:—
Brita André, Stockholm	50:—
Marianne Ördell, Härnösand	20:—
Inger Övringe, Hägersten	50:—
Jenny Brännström, Glommerstråk	25:—
Klara Lundberg, Mölndal	25:—
Svea Käantönen, Nikkala	15:—
Inga Tell, Vällingby	50:—
Sonja Beckman, Stockholm	20:—
T. Westerlund, Farsta	25:—
Margareta Landin, Södertälje	50:—
Ellen Carlsson, Horndal	50:—
Aina Larsson, Eskilstuna	25:—
S. Arvidsson, Göteborg	25:—
Olga Persson, Landskrona	15:—
Edith Lundberg, Luleå	5:—
Harriet Engman, Göteborg	15:—
Alice Sandell, Göteborg	10:—
Sigrid Hedström, Borlänge	25:—
Lena Carlsson, Målsryd	10:—
Ragnhild Lundén, Avesta	15:—

Postgiro 513 23-4

Eva Assmundsen, Malmö	50:—
Henia Larsson, Göteborg	30:—
Ann-Christin Svensson, Stockholm	20:—
Karl Karlsson, Göteborg	15:—
Maja Bolling, Göteborg	100:—
Margaretha Johnsson, Bandhagen	100:—
H. Kjellén o. M. Philipsson, Kristianstad	50:—
Elsa Stuge, Karlstad	15:—
Edith Sundström, Karlsborg	10:—
Bojan Risberg, Enskede	10:—
R.S. Lönn, Hägersten	10:—
E. Karlsson, Stockholm	68:—
Dagmar Beckman, Malmö	100:—
Milda Lindberg, Sundbyberg	50:—
Marita Nilsson, Storfors	50:25
Kerstin Eklund, Göteborg	15:—
Else-Maj Fransson, Väddö	25:—
Karin Lundmark, Stockholm	25:—
Iris Axelsson, Sundbyberg	10:—
Clary Olsson, Norrtälje	25:—
Lena Hult, Lidköping	50:—
Kristina Bohman, Stockholm	50:—
Kim J.B. Hinchliffe, Stockholm	50:—
Sally Hinchliffe, Stockholm	50:—
Barbro Klint, Stockholm	50:—
Lena Melin, Stocksund	50:—
Zaida, Göteborg, till Elsa Gustafssons minne	25:—
Lilly Hedvall, Hällefors	30:—
Karin Samuelsson, Hisings Backa	50:—
Sonja Svensson, Uppsala	25:—
Saga Rikardsson, Stockholm	50:—
Anna-Lisa Ogemar, Karlstad	25:—
N. o. L. Elfström, Bromma	50:—
Märtha Wallberg, Vä Frölunda	10:—
S. Wigelius, Stockholm	100:—
Nanna Helin, Båtskärsnäs	25:—
Beda Källenberg, Luleå	25:—
Astrid Munthe de Wolfe, Waxholm	50:—
B.E. Östlund, Kramfors	15:—
Britta Ahnoff, Göteborg	25:—
Ellen Asplund, Solna	50:—
Elin o. Bertil Burge, Göteborg	50:—
Betsy Källström, Uppsala	25:—
Märta o. C H Hermansson, Stockholm	100:—
Hilda Danielsson, Ludvika	10:—
Helga Ek, Farsta	25:—
Olga Nordberg, Karlstad	20:—
Annerösli Kuhn-Pettersson, Rönninge	10:—
Märtha o. Eric Vanemo, Norrköping	20:—
Elsa Andersson, Domsjö	15:—
Kristina Barkman, Spånga	20:—
Margareta Varenius, Göteborg	50:—
Gunnel Granlid, Stockholm	25:—
Signe Johansson, Huddinge	20:—
Ingegerd Barkin, Eskilstuna	50:—
Valborg Svensson, Spånga, till minnet av Elsa Svartengren o. Carin Hermelin	25:—
Aina Berg, Värnamo	10:—

Kr 290 811:58

Ny abortlag.

Frivillig abortrådgivning och bättre rådgivning om preventivmedel

Riksdagen har beslutat att en ny abortlag skall gälla från 1 januari 1975. Samtidigt ökas insatserna för den frivilliga abortrådgivningen och rådgivningen om preventivmedel. Samhällets insatser inriktas i första hand på att kvinnan inte skall behöva begära abort.

Ny abortlag

Den nya abortlagen innebär att det är kvinnan själv som bestämmer om havandeskapet skall avbrytas eller inte.

En kvinna har efter samråd med läkare rätt till abort före utgången av 12:e havande skapsveckan.

Vill en kvinna ha abort efter 12:e men före utgången av 18:e havandeskapsveckan måste hon i de flesta fall tala med en kurator innan aborten utförs. Under denna kuratorsutredning får kvinnan tillfälle att diskutera sin situation och få stöd och hjälp.

Har graviditeten gått längre än 18 veckor får abort utföras endast om det finns mycket starka skäl för åtgärden. I dessa fall krävs alltid tillstånd av socialstyrelsen.

Det är viktigt att en kvinna som vill ha abort begär det så fort hon bestämt sig för det. Om aborten sker före utgången av 12:e havandeskapsveckan kan en enklare abortmetod användas. Vid senare aborter måste kvinnan läggas in på sjukhus och risken för komplikationer är större än vid tidig abort.

Om en kvinna vill ha abort skall hon vända sig till gynekologisk mottagning vid sjukhus, distriktsläkare eller mödravårdscentral. Abort skall alltid utföras av läkare på sjukhus eller annan godkänd sjukvårdsinrättning. Om en läkare vägrar abort skall frågan omedelbart underställas socialstyrelsens prövning.

Abortrådgivning

Alla kvinnor som vill ha abort har rätt till avgiftsfri personlig rådgivning av kurator. Rådgivningen är helt frivillig och man får ha med sig någon närstående om man vill. Syftet med rådgivningen är att ge kvinnan stöd och hjälp i en svår situation.

Abortrådgivning ges vid t.ex. gynekologisk mottagning på sjukhus, mödravårdscentraler eller vårdcentraler. Kvinnan skall alltid ha möjlighet till snabb kontakt med kurator om hon vill ha rådgivning eller om en särskild kuratorsutredning skall göras.

Preventivmedelsrådgivning

Preventivmedelsrådgivningen skall förbättras för att förebygga oönskade graviditeter. Rådgivningen kan vara organiserad på olika sätt inom olika delar av landet. Rådgivningen kan ges på mödravårdscentraler, distriktsköterske- och distriktsläkarmottagningar, sjukhusens gynekologiska mottagningar, skolhälsovårdsmottagningar, ungdomsmottagningar eller hos privatpraktiserande läkare. Rådgivningen är helt avgiftsfri. I samband med rådgivningen kan vissa preventivmedel lämnas ut utan kostnad. Från 1 januari 1975 kostar det högst 15 kr att köpa p-piller på apotek.

Information från

Justitiedepartementet Socialdepartementet